

Dyrevelferdslovens strafferettslige vern

*Utstrekningen av vernet i dyrevelferdsloven §
37, herunder om dyreforsøk etter
dyrevelferdsloven § 13*

Kandidatnummer: 260

Antall ord: 14912

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2022

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.1 Tema og problemstilling	4
1.2 Metode og rettskildebildet.....	5
1.3 Avgrensninger og den videre fremstillingen	6
2. Introduksjon av dyrenes rettslige vern	8
2.1 Historisk overblikk og lovens bakgrunn	8
2.2 Generelt om straffeansvaret.....	9
2.3 Dyrevelferdsloven forhold til det strafferettslige vernet i strl. §§ 351-353	11
3. Straffbarhetsbetingelsene i dyrevelferdsloven § 37	12
3.1 Overtredelse av «bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven»	12
3.2 Overtredelse av «vedtak gitt i medhold av loven»	13
3.3 Skyldkravet.....	13
3.3.1 Forsett.....	14
3.3.2 Grov uaktsomhet	16
3.4 Et nærmere blikk på skyldkravets skjerpelse	19
3.4.1 Lovendringens virkninger	19
3.4.2 Departementets begrunnelse for lovendringen.....	21
4. Straffutmålingen	25
4.1 Administrative sanksjonsformer	25
4.2 De strafferettslige reaksjonene og straffenivået i dyrevfl. § 37	28
4.2.1 Strafferammen for ordinære overtredelser, jf. dyrevfl. § 37 (1).....	28
4.2.2 Strafferammen for grove overtredelser, jf. dyrevfl. § 37 (2).....	30
4.2.3 Rettspraksis rundt dyrevfl. § 37	32
5. Hvordan fungerer det strafferettslige vernet i praksis?	35
5.1 Nærmere om domstolens straffutmåling	35
5.1.1 Dyrevelferdsbrudd sammenlignet med andre forbrytelser.....	36

5.1.2	En avveining av ulike hensyn.....	38
5.2	Tilsynsmyndighetenes håndhevelse av lovens vern.....	39
5.3	Utilregnelighet som unntak for straff.....	41
6.	Forsøksdyrenes strafferettslige vern	43
6.1	Innledning.....	43
6.2	Dyrevelferdsloven § 13	44
6.2.1	Når dyreforsøk er utelukket, jf. dyrevfl. § 13 (2).....	45
6.3	Ansvarshavende	47
6.4	Foretaksstraff.....	48
6.5	Forsøksdyrenes vern i praksis	50
7.	Avsluttende betraktninger	53
8.	Kilde- og litteraturliste	54
8.1	Lovgivning	54
8.1.1	Norske lover	54
8.1.2	Konvensjoner	55
8.1.3	Forskrifter.....	56
8.2	Forarbeider	56
8.3	Rettspraksis	57
8.3.1	Nasjonal.....	57
8.3.2	Internasjonal	58
8.5	Artikler	59
8.6	Rapporter.....	60
8.7	Nettsider	61

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Denne oppgaven skal handle om dyrevelferdsrett, mer spesifikt dyrevelferdsloven (heretter dyrevfl).¹ Dyrevelferdsloven utgjør selve fundamentet for dyrenes vern i Norge. God dyrevelferd begrunnes i hensynet til selve dyrene, men også siden dyr anses som et «kollektivt samfunnsgode».²

I takt med samfunnsutviklingen har det kommet et økt fokus på dyrevelferden og dyrenes interesser som levende vesener. Som en illustrasjon skjedde det fra 2013 til 2018 en vesentlig økning av antall bekymringsmeldinger innsendt til Mattilsynet fra ca. 3000 til 12 600 årlig.³ Riktignok, har samfunnsendringene også hatt negative sider for dyrevelferden. Med industrialiseringen og stadig nye bruksområder- og metoder har også dyrebruken utvidet seg og blitt effektivisert. Dyreforsøk tjener som et eksempel på dette.⁴

Dyrevelferdsretten er et tema av stor aktualitet. Med økt kunnskap om dyrs følelsesliv blir den biologiske grensen mellom menneske og dyr stadig uklarere. Mange dyrearter har flere av de samme kognitive evnene som mennesker med et omfattende følelsesliv bestående av blant annet frykt, smerte, sorg, kjærlighet og empati.⁵ Oppgavens problemstilling omhandler utstrekningen av det strafferettslige vernet i dyrevelferdsloven § 37. Det skal også ses nærmere på forsøksdyr, en dyregruppe som illustrerer den typiske motstriden mellom dyrs og menneskers interesser. Samsvarer nåtidens syn på dyrs evner og behov med deres rettslige vern?

Strafferetten er en helt sentral del av samfunnsordenen og regulerer sanksjoneringen av ulike overtredelser, herunder dyrevelferdsbrudd. En forutsetning for straffverdighet er at overtredelsen krenker en vernet samfunnsinteresse. Den etiske oppfatningen om menneskers plikt til å verne og yte omsorg mot dyrene danner selve grunnlaget for dyrenes vern. I

¹ Dyrevelferdsloven av 19. juni 2009 nr. 97.

² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 9.

³ Mattilsynets årsrapport 2020 s. 8.

⁴ Ellefsen (2013) om at dyreantallet som forbrukes i dag er «enormt mye større» enn for femti år siden, jf. s. 31.

⁵ Utdrag fra boken «the emotional lives of animals» av Marc Bekoff (2007), <https://www.dyrsrettigheter.no/rettsvern/dyrs-f%C3%B8lelser-teller/>.

utgangspunktet henger ikke moral og juss ubetinget sammen, men innenfor dyrevelferdsretten kan det identifiseres et særlig samspill.⁶

1.2 Metode og rettskildebildet

I tråd med den alminnelige juridiske metode utgjør dyrevelferdsloven utgangspunktet for den videre analysen. Strafferetten har særlige metodiske føringer på bakgrunn av legalitetsprinsippet. Mer om dette i 3.1.

Dyrevelferdsloven angir i stor grad overordnede prinsipper med videre reguleringer i forskrifter eller særlovgivning.⁷ Som utgangspunkt er det Landbruks-og matdepartementet som står for utarbeidelsen av forskriftene, med mulige innspill fra Mattilsynet.⁸

Utgangspunktet er at loven går foran en eventuell motstrid i forskriften, men etter dyrevfl. § 38 vil forskrifter nødvendige for oppfyllelsen av Norges EØS forpliktelser ved motstrid gå foran loven.⁹ Dette er en spesiell praksis i dyrevelferdsretten hvor forskrifter tilegnes den overordnede rollen.

Videre er dyrevelferdslovens forarbeider av betydning, særlig odelstingsproposisjon nr.15 (2008-2009) *Om lov om dyrevelferd og odelstingsproposisjon nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff.*

Rettspraksis har også en sentral plass i rettskildebildet. Siden dyrevelferdsloven trådte i kraft i 2010 er det begrenset med høyesterettsavgjørelser om loven. Imidlertid kan eldre rettspraksis om dyrevernavloven være relevant gjennom lovenes mange likheter.¹⁰ Videre kan også underrettspraksis ha en viss vekt, men i tråd med den alminnelige rettskildelæren har den ikke den samme autoritative legitimitet som høyesterettsavgjørelsene.

⁶ I LE-1999-306 (Pelsdyrdommen) avgjorde lagmannsretten at pelsdyroppdrettene ikke var i strid med dyrevernavloven til tross for å karakterisere dyreholdet som uetisk.

⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.12. Forskrift 18. juni 2015 nr. 761 om bruk av dyr i forsøk gjør seg særlig gjeldende i del 6.

⁸ Bakhus (2019) s. 14.

⁹ Siden Norge er bundet av EØS-avtalen kan ulike EU-direktiv og forordninger få en sentral plass i rettskildebildet. I oppgavens del 6 anvendes EU-direktiv 2010/63/EU om beskyttelse av dyr brukt til vitenskapelige formål.

¹⁰ Eksempelvis er dyrevfl. § 37 i all hovedsak en videreføring av dyrevernavloven § 31, jf. Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 118. Dette med unntak av skyldkravet og at grov overtredelse ikke lenger kan straffes med bot.

Videre kan forvaltningspraksis være relevant, hovedsakelig praksis fra Mattilsynet. Praksisen kan komme til uttrykk i klagevedtak, men det foreligger mangler på dette punktet og Mattilsynets har kun publisert klageavgjørelser fra akvakulturområdet.¹¹ Årsrapportene blir særlig relevante.¹²

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) gjør seg også gjeldende.¹³ Etter menneskerettsloven § 3 skal EMK «ved motstrid gå foran» bestemmelser i annen lovgivning.¹⁴ Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) sin rettspraksis er veiledende for hvordan EMK skal tolkes og anvendes.¹⁵

Formålsbetraktninger og reelle hensyn har innenfor dyrevelferdsretten en sentral plass. Formålsbestemmelsen i dyrevfl. § 1 er et viktig bidrag for forståelsen av lovens øvrige bestemmelser. Etter bestemmelsen er lovens formål «å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr». Videre er også dyrevfl. § 3 førende for den videre tolkningen og anvendelsen.¹⁶ Bestemmelsen fastslår at dyr har «egenverdi uavhengig av nytteverdien» og skal «behandles godt og beskyttes».

1.3 Avgrensninger og den videre fremstillingen

Etter dyrevfl. § 2 (1) omfatter lovens vern «pattedyr, fugler krypdyr amfibier, fisk, tiftokreps, blekksprut og honningbier». Bestemmelsen angir et bredt virkeområde, og som nevnt gir loven føringer for utformingen av videre særregulering.¹⁷ Annen lovgivning ment å ivareta dyrevelferden med straffetrussel er viltloven, lake-og innlandsfiskeloven, dyrehelsepersonelloven, hundeloven, matloven, akvakulturloven, havressurslova og

¹¹ Mattilsynet (2022), https://www.mattilsynet.no/fisk_og_akvakultur/akvakultur/klagevedtak_om_akvakultur/.

¹² Det ses også til godkjente dyreforsøkssøknader i del 6.

¹³ Hovedsakelig i del 4.1.

¹⁴ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

¹⁵ Den norske domstolen skal ved tolkning og anvendelse, slik som EMD, se på konvensjonsteksten, formålsbetraktninger og EMDs praksis, jf. Rt. 2005 s.833 avsnitt 45.

¹⁶ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 94.

¹⁷ *Ibid.* s. 14.

naturmangfoldloven.¹⁸ Dyrevelferdsretten har et omfattende rettslig rammeverk, og av hensyn til oppgavens tema rettes hovedfokuset mot dyrevelferdsloven.

I del 2 skal det redegjøres for den historiske utviklingen av dyrevelferdsloven og lovens bakgrunn. Deretter generelt om straffansvar og vernet i straffeloven §§ 251-253 (heretter strl). I del 3 ses det nærmere på dyrevfl. § 37 og hva som skal til for å ilegge straffeansvaret. I del 4 skal det redegjøres for samspillet mellom strafferettslige og administrative sanksjonsformer, straffenivået for alminnelige og grove overtredelser, og hvordan domstolen i praksis har utført straffutmålingen.

I del 5 ses det nærmere på den konkrete håndhevelsen av det strafferettslige vernet, særlig om straffenivået bør skjerpes. Del 6 skal forsøksdyrenes vern i dyrevfl. § 13 og forsøksdyrforskriften vurderes og hvordan vernet fungerer i praksis.

¹⁸ Viltloven (Lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt), lakse-og innlandsfiskeloven (Lov 15. mai 1992 nr. 47 om laksefisk og innlandsfisk m.v), dyrehelsepersonelloven (Lov 15.juni 2001 nr. 75 om veterinærer og annet dyrehelsepersonell), hundeloven (lov 4.juli 2003 nr.74 om hundehold), matloven (lov 19.desember 2003 nr.124 om matproduksjon og mattrygghet m.v), akvakulturloven (lov 17.juni 2005 nr.79 om akvakultur), havressurslova (lov 6.juni 2008 nr.37 om forvaltning av viltelevande marine ressursar) og naturmangfoldloven (lov 19.juni 2009 nr.100 om forvaltning av naturens mangfold).

2. Introduksjon av dyrenes rettslige vern

2.1 Historisk overblikk og lovens bakgrunn

I 1935 vedtok Norge den første loven ment å verne dyr.¹⁹ Senere i 1974 kom dyrevernloven (heretter dvl), som på flere punkter bærer likheter med den nåværende dyrevelferdsloven vedtatt i 2009.²⁰ Eksempelvis ble den rettslige standarden i dvl. § 2 i stor grad videreført i dyrevfl. § 3.²¹ Etter dvl. § 2 skulle det «farast vei med dyr og takast omsyn til instinkt og naturleg trong hjå dyret så det ikkje kjem i fåre for å lida i utrensmål». Dyrevfl. § 3 skal tilsvarende beskytte dyr mot fare og lidelse.

Riktignok kom dyrevelferdsloven med særlige forbedringer. Lovtittelens endring fra *dyrevern* til *dyrevelferd* illustrerer dette. Mens «dyrevern» tar sikte på avverging av mishandling, gir begrepet «dyrevelferd» en videre beskyttelse. Ordlyden av «god dyrevelferd» tilsier sikring av god trivsel og livskvalitet, både med tanke på fysisk og psykisk helse. Etter forarbeidene var endringen ment å skifte fokuset fra lovens negative mål, å verne dyr mot vanskjøtsel, lidelse og mishandling, til det positive målet om at dyr skal ha det godt og sette hensynet til dyrene i sentrum.²²

Selv om dyrevelferdsbegrepet ikke er nærmere legaldefinert, gir forarbeidene en viss veiledning. Velferden skal vurderes ut ifra objektive og faglige kriterier, og velferden kan «varierte ut fra dyrets egenart».²³ For å bedømme dyrets velferd er det naturlig å ta utgangspunkt i den subjektive tilstanden til det konkrete dyret. Det skal foretas en avveining mellom de positive opplevelsene, som velbehag og lyst, og de negative opplevelsene, som frykt og smerte.²⁴

Mattilsynet har uttrykket at det er tre hovedretninger som beskriver god dyrevelferd; dyrets biologiske funksjon, dets egen opplevelse og dets mulighet for et naturlig liv.²⁵ Et sentralt

¹⁹ Lov av 17. juni 1935 om dyrevern.

²⁰ Trådte i kraft 1. januar 2010.

²¹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 94.

²² *Ibid.* s. 19.

²³ *Ibid.* s. 93.

²⁴ *Ibid.* s. 93.

²⁵ Mattilsynets årsrapport 2020 s. 4.

begrep i velferdsvurderingen blir mestring. Dyret skal kunne mestre miljøet det oppholder seg i og beholde sine typiske livsfunksjoner.²⁶ Fem prinsipper har gjennom tiden stått sentralt i dyrevelferdsretten, kalt «de fem friheter». Prinsippene er internasjonalt aksepterte standarder ment å sikre levende veseners rett til human behandling.²⁷ Prinsippene ble utarbeidet i Brambell rapporten av 1965 der Storbritannia oppstilte følgende velferdsriterier:²⁸

- Frihet fra sult, tørst og feilnæring
- Frihet fra unormal kulde og varme
- Frihet fra frykt og stress
- Frihet fra skade og sykdom
- Frihet til å utøve naturlig atferd

Hensynene bak dyrevelferdsloven består i stor grad av moralske betraktninger. Gjennom tiden har etiske meninger påvirket forståelsen av hva som er rettmessig dyrebehandling. I dyrevelferdsmeldingen ble det foreslått en etisk plattform der blant annet dyrenes egenverdi og behov og dyreholders ansvar skulle stå i fokus.²⁹ Etter dyrevfl. § 1 skal ikke loven kun fremme god dyrevelferd, men også «respekt for dyr». Departementet understreket at dette er et selvstendig hensyn, og ved tolkningen av respekt må det vektlegges «etiske betraktninger knyttet til hvordan dyr bør/ikke bør behandles» utover de rene velferdsbetraktningene.³⁰

Likevel er meningsinnholdet av «god dyrevelferd» og «respekt for dyr» et stadig debatttema hvor politiske motsetninger skaper ulike oppfatninger. Det er ikke et entydig svar på hvor sterkt dyrenes hensyn skal veie opp mot menneskenes egne interesser, og er en gjennomgående utfordring for etterlevelsen av dyrevelferdslovens formål.

2.2 Generelt om straffeansvaret

Den alminnelige strafferetten kan deles inn i ansvarslæren, reaksjonslæren og fullbyrdelseslæren. Ansvarslæren angir tradisjonelt fire grunnvilkår for straffeansvar. Det må

²⁶ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 1. Formål».

²⁷ Animal humane society (u.å.), https://www.animalhumanesociety.org/health/five-freedoms-animals_

²⁸ Norsk versjon fra Mattilsynets årsrapport 2020 s. 4.

²⁹ St.meld.nr. 12 (2002-2003) s. 150.

³⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 93

foreligge en overtredelse som faller innenfor et straffebuds gjerningsbeskrivelse, det må være utvist skyld, det skal ikke foreligge straffrihetsgrunner (nødrett, nødverge, samtykke) og overtrederen må ha vært tilregnelig ved gjerningsøyeblikket.³¹ Reaksjonslæren regulerer reaksjonene som kan ilegges, og fullbyrdelseslæren handler om gjennomføringen av reaksjonene.

Dyrevelferdslovens straffetrussel i § 37 fastslår at:

«Forsettlig eller grovt uaktsom overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven eller vedtak gitt i medhold av loven, straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år eller begge deler, såfremt forholdet ikke rammes av strengere straffebestemmelse.

Grov overtredelse straffes med fengsel inntil 3 år. Ved vurdering av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på overtredelsens omfang og virkninger, og graden av utvist skyld.

Bestemmelsen i første og annet ledd gjelder ikke for overtredelse av §§ 4, 5 og 6.» (min utheving)

Medvirkning til og forsøk på dyrevelferdsbrudd omfattes også av straffebudet, jf. strl. §§ 15 og 16 jf. § 1. Etter strl. § 1 gjelder straffelovens bestemmelser for «alle straffbare handlinger», med forbehold at ikke annet er bestemt eller i medhold av lov eller følger av tolkning. Ordlyden innebærer at straffelovens alminnelige lovbestemmelser også får anvendelse i særlovgivning som regulerer straffeansvar, i dette tilfellet dyrevelferdsloven.

Strafferettspleien er ment å virke handlingsregulerende med individual- og allmennpreventiv virkning. Med individualprevensjon menes straffens virkning på den konkrete gjerningspersonen, og kan variere ut ifra de konkrete forholdene. Allmennprevensjonen sikter derimot til straffens allmenne avskrekkende virkning. Det påpekes at det er en viss uenighet rundt de preventive teoriene og straffens faktiske effekt, men dette er utenfor oppgavens tema å redegjøre nærmere.³² Straff begrunnes også med sitt bidrag til sosial ro i samfunnet. Å følge allmennhetens ønske om kriminalisering kan forhindre selvtækt.³³

³¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 194.

³² Kinander (2013) *Jussens venner*, Jacobsen (2004) *Tidsskrift for strafferett*, og Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 52-53.

³³ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 80.

2.3 Dyrevelferdsloven forhold til det strafferettslige vernet i strl. §§ 351-353

Straffeloven hjemler et visst strafferettslig vern for dyr i §§ 351-353.³⁴ Etter strl. § 351 (1) kan den som «skader, ødelegger, gjør ubrukelig eller forspiller» en «gjenstand» som «tilhører en annen» straffes. Ordlyden av «gjenstand» tilsier en fysisk ting. Gjeldende rettsoppfatningen er at dyr faller innenfor anvendelsesområdet ved å karakteriseres som løse gjenstand.³⁵ Dyr regnes ikke som egne rettighets-subjekter, men likestilles heller med livløse ting. Bestemmelsen er ment å verne menneskenes eiendomsrett, og etter straffeloven har ikke dyr egne interesser.

Vedtakelse av dyrevelferdsloven endret ikke dyrenes rettslige status, men loven innebar likevel en utvidelse av dyrenes vern ved å fange opp flere typer krenkelser enn straffeloven.³⁶ Først, gjelder straffeloven kun for handlinger gjort av andre enn dyreeier, mens dyrevelferdsloven også fanger opp handlinger gjort av eieren selv. Videre oppstiller ikke dyrevelferdsloven krav om eiendomsrett, og eierløse dyr kan også omfattes.

Dyrevelferdslovens vern går generelt lengre enn menneskets egen nytte i dyret. Dyrenes moralske status som levende vesener med egenverdi er en sentral del av lovens bakgrunn.³⁷ I dyrevelferdsloven får dyrene direkte beskyttelse, ikke et indirekte vern som i straffeloven. Straffeloven får ikke på samme måte som dyrevelferdsloven frem alvorlig typiske dyrevelferdsbrudd. Det avgjørende etter strl. §§ 351-353 er gjenstandens verdi, en uheldig rettesnor ved krenkelser mot levende vesener.

Riktignok er det mulig å anvende lovene sammen. Som illustrasjon ble tre personer i Rt. 1961 s. 218 dømt for skade på en annens hund etter å ha prøvd å avlive den med økseslag. Handlingen var både «graverende hærverk» etter straffeloven og «dyremishandling» etter dyrevelferdsloven, jf. side 219.³⁸ Lovene kan dermed i visse tilfeller utfylle hverandre, med den forutsetning at straffefastsettelsen samsvarer med reglene om konkurrans.³⁹

³⁴ Lov av 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

³⁵ Rt. 1975 s. 314 s. 316.

³⁶ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 24.

³⁷ *Ibid.* s. 9.

³⁸ Mer nylig LA-2020-841.

³⁹ Læren om en eller flere forbrytelser.

3. Straffbarhetsbetingelsene i dyrevelferdsloven § 37

3.1 Overtredelse av «bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven»

Etter dyrevfl. § 37 (1) kan overtredelser av «bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven» lede til straffeansvar. Bestemmelsen tar sikte på lovens bestemmelser eller forskrifter hjemlet i loven.⁴⁰ Overtredelsen kan for eksempel være brudd på dyrevfl. § 13 om dyreforsøk. Det kan også være tale om brudd på særlovgivningen som er gitt «i medhold av» dyrevelferdsloven, eksempelvis hundeloven.

I tråd med Grunnloven § 96 kreves det ved idømmelse av straff at krenkelsen faller innenfor et straffebud, typisk omtalt som det strafferettslige legalitetsprinsippet eller lovkravet. Det strafferettslige legalitetsprinsippet stiller bl.a. et klarhetskrav som fastslår at gjerningsbeskrivelsen må være tilstrekkelig presist utformet. Straffeбудet skal være «så klar at det i de fleste tilfeller ikke vil være tvil om en handling rammes av regelen, og at det er mulig å forutse at straff kan bli konsekvensen av at regelen brytes».⁴¹ Kravet begrunnes i hensynet til forutberegnelighet og objektivitet. Ved straff, en inngripende reaksjonsform, er det særlig behov for tydelige rettslige rammer.

Om det foreligger «overtredelse» etter dyrevfl. § 37 avhenger av tolkningen av den aktuelle bestemmelsen. Ved klarlegging av bestemmelsens innhold kan det til tross for klarhetskravet oppstå tvetydighet. På dette punktet kan legalitetsprinsippet også tjene som et tolkningsprinsipp gjennom å fastslå at det innenfor strafferetten skal utvises varsomhet med å strekke en straffebestemmelse gjennom utvidende eller analogisk tolkning. Slik rettsanvendelse svekker forutberegneligheten, selve bakgrunnen for lovkravet.

I HR-2020-2019-A uttalte Høyesterett at «manglende støtte i ordlyden avhjelpest ikke av at lovgiver har ønsket å ramme forholdet, eller at forholdet er klart straffverdig».⁴² Innenfor

⁴⁰ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

⁴¹ HR-2020-955-A avsnitt 22.

⁴² HR-2020-2019-A avsnitt 16.

dyrevelferdsretten kan det ofte oppstå et særlig spenningsforhold mellom legalitetsprinsippet og ønsket om å følge samfunnsutviklingen gjennom dynamisk tolkning.⁴³

3.2 Overtredelse av «vedtak gitt i medhold av loven»

Etter dyrevfl. § 37 (1) kan straffeansvar også ilegges ved overtredelse av «vedtak gitt i medhold av loven». Ordlyden tar sikte på tilsynsmyndighetenes enkeltvedtak. Mattilsynet er hovedsakelig det ansvarlige organet. Etter dyrevfl. § 30 (1) skal Mattilsynet føre «tilsyn» og «fatte nødvendige enkeltvedtak» for å overholde loven. Vedtakelseskompetansen sikter til pålegg for å sikre god dyrevelferd, så vel som å beskytte dyrene mot unødige påkjenninger eller belastninger.⁴⁴ En fare for belastning er tilstrekkelig for å kunne treffe vedtak.⁴⁵

Dyrevfl. § 32 regulerer gjennomføringen av pålegg, midlertidig forvaring av dyr og andre tilsvarende avgjørelser som anses som «nødvendige tiltak» der pålegg «ikke etterkommes, det er ukjent hvem som er ansvarlig, eller det er nødvendig å få gjennomført tiltak raskt», jf. (1). Tiltakene består typisk av avlivning av dyr eller avvikling av dyrehold.⁴⁶ Dyrevfl. § 32 regulerer eksisterende aktiviteter, men Mattilsynet har også kompetanse til å fatte aktivtetsforbud etter dyrevfl. § 33 som er fremtidsrettede. Det kan også ilegges overtredelsesgebyr etter dyrevfl. § 34 og tvangsmulkt etter dyrevfl. § 35.⁴⁷

Brudd på slike avgjørelser oppfyller overtredelseskravet i dyrevfl. § 37.

3.3 Skyldkravet

Dyrevfl. § 37 (1) krever også at gjerningspersonen enten handlet forsettlig eller grovt uaktsomt. Skylden skal i tråd med dekningsprinsippet omfatte hele den aktuelle gjerningsbeskrivelsen i straffebudet, og skylden skal ha foreligget på gjerningstidspunktet.⁴⁸ Som illustrasjon hadde skyldkravet vært oppfylt dersom overtredelse forsettlig eller grovt

⁴³ Eksempelvis legaldefineres ikke «dyrevelferd» så begrepet kan tilpasses med tiden, jf. Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 19.

⁴⁴ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 30. Tilsyn og vedtak».

⁴⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 80.

⁴⁶ *Ibid.* s. 115.

⁴⁷ Mer om aktivtetsforbud og overtredelsesgebyr i del 4.1.

⁴⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 231.

uaktsomt utførte et dyreforsøk uten tillatelse fra tilsynsmyndighetene siden dette hadde brutt med dyrevfl. § 13.⁴⁹

3.3.1 Forsett

Den første skyldformen i dyrevfl. § 37 er forsett. Strl. § 22 presiserer forsettkravet og kommer også til anvendelse for dyrevelferdsloven, jf. strl. § 1.

Etter strl. § 22 foreligger forsett når:

«noen begår en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud

- a) med hensikt*
- b) med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen, eller*
- c) holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velger å handle selv om det skulle være tilfellet*

Forsett foreligger selv om lovbrøyteren ikke er kjent med at handlingen er ulovlig, jf. § 26.» (min utheving)

Etter bestemmelsen kan det være tale om hensiktsforsett, sannsynlighetsforsett eller eventuelt forsett. Forsettvrderingen skal etter strl. § 25 ta utgangspunkt i overtrederens egen «oppfatning av den faktiske situasjonen på handlingstidspunktet». Dersom det kreves forsett og overtreder ikke var «klar over eller misforstod de faktiske omstendighetene som gjorde at handlingen var straffbar» skal han ikke straffes.⁵⁰ Bestemmelsen gjelder for alle faktiske forhold som har betydning for skyldspørsmålet.⁵¹ Klarlegging av overtrederes faktiske tanker og hvordan vedkommende forstod forholdene er ofte utfordrende, og det må trekkes slutninger ut fra det man vet om sakens ytre hendelsesforløp.⁵²

Etter § 22 (1) bokstav a) foreligger hensiktsforsett dersom vedkommende «med hensikt» har begått en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen. En språklig forståelse av «med hensikt»

⁴⁹ Mer i del 6.

⁵⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 232.

⁵¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 239.

⁵² Rt. 2011 s.1104 avsnitt 12.

tilsier at den utførte handlingen hadde et bestemt formål. Gjerningspersonen skal ha utført overtredelsen med det formål å fremkalle en straffeutløsende følge.⁵³

Videre foreligger sannsynlighetsforsett dersom vedkommende har «bevissthet» om at handlingen «sikkert eller mest sannsynlig» vil dekke gjerningsbeskrivelsen, jf. § 22 b) Ordlyden av «bevissthet» tilsier at det skal tas utgangspunkt i hva den konkrete personen var klar over. Formuleringen «sikkert» innebærer at det forelå en udiskuterbar viten om de aktuelle forholdene. Ordlyden av «mest sannsynlig» tilsier en lavere form for erkjennelse, men krever fortsatt sannsynlighetsovervekt. Domstolen har ved flere anledninger understreket at det ikke er tilstrekkelig at det var påregnelig for gjerningspersonen at handlingen ville lede til overtredelse.⁵⁴

Strl. § 22 bokstav c) beskriver eventuelt forsett, også kalt *dolus eventualis*. Etter bestemmelsen holder personen «det for mulig» at handlingen vil dekke gjerningsbeskrivelsen og at han «velger å handle selv om det skulle være tilfellet». Ordlyden av «holder det for mulig» tilsier at vedkommende forestiller seg muligheten for at følgen inntreffer med en sannsynlighet på 50 % eller lavere.⁵⁵

Videre må personen ha godtatt at han likevel ville handlet dersom det var sikkert at muligheten ville inntre. I rettspraksis beskrives betingelsen som en positiv innvilgelse hvor det kan bevises at gjerningspersonen tok et standpunkt om at han hadde foretatt handlingen uansett.⁵⁶ Vilkårene er kumulative og dersom overtredelse ikke oppfyller begge betingelser kan det heller være tale om bevisst uaktsomhet.⁵⁷

I forarbeidene beskrev departementet også situasjonen der det foreligger «halvklaare, slørede forsett».⁵⁸ Gjerningspersonen kan ha handlet raskt uten klar bevissthet om hele gjerningsbeskrivelsen, og det ble fremholdt at dette ikke nødvendigvis utelukker forsett.⁵⁹ I Rt. 2011 s. 1104 mente førstvoterende at forsettkravet var oppfylt med en «sløret- noe uklar-

⁵³ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

⁵⁴ HR-2017-1245-A avsnitt 22.

⁵⁵ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

⁵⁶ HR-2019-509-A avsnitt 20.

⁵⁷ Matningsdal (digitalutgave à jour 2022) «§ 22. Forsett».

⁵⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 426.

⁵⁹ *Ibid.* s. 426.

oppfatning om sannsynlighetsovervekt». ⁶⁰ Riktignok taler prinsippet om at rimelig tvil skal gå tiltalte i favør imot en slik forståelse av forsettkravet. Domstolen skal ikke kunne tillegge større ansvar enn det er sikkert grunnlag for, og det må utvises varsomhet med å konstatere forsett der det ikke er klare holdepunkter for en slik skyld.

Høyesterett har ved flere anledninger fattet avgjørelser om at forsettlige dyrevelferdsbrudd. Et vanlig element i forsettsakene er at det er tale om vannskjøtsel, ulovlig avlivning eller annen form for mishandling. ⁶¹ I eksempelvis HR-2017-1250-A (Leo) ble gjerningspersonen funnet skyldig i å forsettlig ha utført vold mot hunden sin gjennom bruk av elektrisk halsbånd. ⁶² Eieren var «klar over at bruken medførte smerte og ubehag», og smerten var tilført «bevisst med det formål å avgrense hans stressende væremåte». ⁶³

Et annet fellestrekk i forsettsakene er at overtredere ikke har fulgt tidligere avgjørelser fra tilsynsmyndighetene. ⁶⁴ Forsett kan lettere bevises i en slik situasjon der overtredere var informert om dyreholdets påklagde stand og likevel handler mot bedre viten.

3.3.2 Grov uaktsomhet

Den andre skyldformen i dyrevfl. § 37 (1) er grov uaktsomhet. Uaktsomhet er et unntak fra den strafferettslige hovedregelen om forsett, jf. strl. § 21. I uaktsomhetstilfellene har vedkommende enten tatt en bevisst risiko i håp om at det vil gå bra eller en ubevisst risiko gjennom manglende oppmerksomhet. ⁶⁵ Førstnevnte innebærer en større grad av grovhet og ligger tett opp mot forsettformen *dolus eventualis*. ⁶⁶

Uaktsomhet reguleres av strl. § 23 og det følger av bestemmelsen at:

⁶⁰ Avsnitt 18.

⁶¹ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

⁶² Riktignok kun bruken av det andre halsbåndet som var forsettlig, bruken av det første halsbåndet var grovt uaktsomt.

⁶³ Avsnitt 41.

⁶⁴ Tiltalte i HR-2017-1250-A hadde fått advarsler og råd rundt strømbruken. I Rt. 1990 s. 975 (342-390) ignorerte tiltalte flere pålegg gitt av myndighetene.

⁶⁵ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

⁶⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 426.

«Den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreide, er uaktsom.

Uaktsomheten er grov dersom handlingen er svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse.» (min utheving)

En naturlig forståelse av «forsvarlig opptreden på området» tilsier en objektiv forsvarlighetsnorm, og det skal tas utgangspunkt i hva en alminnelig fornuftig og samvittighetsfull person hadde gjort i situasjonen.⁶⁷ Reguleringen på det aktuelle området, typisk lovgivning eller praksis, blir relevant. Utgangspunktet er at en alminnelig person ville fulgt reguleringene, og det må ses til det aktuelle livsområdet og rolleforventningene. Momenter av betydning ellers er handlingens alvor, hvilke interesser som er truet og vedkommendes mulighet til å områ seg ut fra saksforholdet.⁶⁸

Etter å ha presisert aktsomhetsnormen må det vurderes om gjerningspersonen handlet «i strid» med den, jf. strl. § 23 (1). Det må foreligge et tilstrekkelig avvik mellom forventet og faktisk handling. Siden dyrevfl. § 37 krever kvalifisert uaktsomhet må handlingen ha vært «svært klanderverdig», og kravet til avviket skjerpes, jf. § 23 (2).

Grensen for straffbar uaktsomhet vil variere avhengig av det aktuelle straffebudet.⁶⁹ Dyrevelferdsbrudd har sine spesielle elementer, og de dyrevelferdsmessige følgene står sentralt.⁷⁰ Jo mer alvorlige følger handlingen risikerte, jo mer klanderverdig anses handlingen. Etter forarbeidene er «vold og andre overgrep, herunder utuktige handlinger» særlig klanderverdige.⁷¹ Synspunktet gjenspeiles i dyrevfl. § 14 som hjemler særskilte forbud mot vold og andre overgrep. I slike tilfeller vil handlingen ubetinget stride med dyrevelferdshensynet. Som illustrasjon ble det lagt til grunn en streng aktsomhetsnorm i Rt. 1963 s. 769 som omhandlet avlivning.⁷²

⁶⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 426.

⁶⁸ *Ibid.* s. 427.

⁶⁹ *Ibid.* s. 427.

⁷⁰ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

⁷¹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 50.

⁷² Understreket i side 771.

Lav risiko for følgen kan tale for mindre klanderverdighet, og det motsatte ved stor risiko. Riktignok dersom det var tale om en stor risiko, men følgen var ubetydelig, vil det kreves mer for uaktsomhet. Typisk må det gjelde gjentatte overtredelser.⁷³

Strl. § 77 fastslår i utgangspunktet straffeskjerpene momenter for straffutmålingen, men kan også være relevante for uaktsomhetsvurderingen.⁷⁴ Bokstav g understreker et sentralt moment, nemlig utnyttelse av avhengighetsforhold, og gir uttrykk for en økt klanderverdighet i slike tilfeller. Mellom dyr og mennesker vil det foreligge et typisk avhengighetsforhold, spesielt i dyreholdstilfellene. Dyrehold innebærer at mennesket tar «kontroll over hele dyrets livsløp, og dyret er prisgitt det stell og den omsorg det blir gitt».⁷⁵ Med menneskets dominerende posisjon og dyrets sårbarhet er det tale om et skjevt forhold som forsterker aktsomhetskravet.

Videre stiller dyrevfl. § 6 særlige kompetansekrav til dyreholdet.⁷⁶ Bestemmelsen understreker viktigheten av tilstrekkelig kompetanse rundt dyreholdet. Personer som frivillig pådrar seg ansvar for dyr må akseptere at aktsomhetsnormen skjerpes på området og at brudd på dyrevfl. § 6 tilsier særlig klanderverdighet. Dersom vedkommende handlet som en fagperson eller annen med særlige forutsetninger for aktsomhet, typisk veterinærer, vil aktsomhetskravet skjerpes ytterligere.

Siste del av uaktsomhetsvurderingen i strl. § 23 ser på om gjerningspersonen «ut fra sine personlige forutsetninger» kunne «bebreides», jf. (1). For grov uaktsomhet skjerpes bebreidelseskravet til «sterk bebreidelse», jf. (2). Ordlyden av «personlige forutsetninger» tilsier at fokuset rettes mot de subjektive omstendighetene i saken. Søkelyset flyttes fra den alminnelige personen til sakens konkrete gjerningsperson. Det må vurderes om overtreder, til tross for å ha handlet i strid med aktsomhetsnormen, likevel ikke skal klandres. Forhold av betydning kan være gjerningspersonens fysiske og psykiske forutsetninger og om det er

⁷³ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

⁷⁴ Bestemmelsen får riktignok ikke direkte betydning for dyresakene siden den er utformet for menneskelige ofre.

⁷⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 11.

⁷⁶ Etter dyrevfl. § 37 (3) leder ikke overtredelse av § 6 til straffeansvar.

foretatt kompensierende tiltak.⁷⁷ Dersom det ikke var mulig å kompensere for manglende forutsetninger må det vurderes om overtredet helhetlig burde ha unngått handlingen.⁷⁸

Ved dyrevelferdsbrudd har dyreholderens situasjon hatt generelt begrenset vekt. I Rt. 1991 s. 2 ble verken ung alder eller lite erfaring akseptert som formildende forhold i en sak der to brødre på 18 år og 19 år hadde vanrøktet pelsfarmdyrene sine ved mangelfull fôring. Det bemerkes at slike forhold ikke er det samme som ekstraordinære forhold. Omstendigheter som vedkommende ikke kunne forutse eller kontrollere vil kunne virke formildende.⁷⁹

I det følgende skal det ses nærmere på konsekvensene av skyldkravets skjerpelse og endringens begrunnelse.

3.4 Et nærmere blikk på skyldkravets skjerpelse

I dyrevelferdsloven ble uaktsomhetskravet skjerpet fra simpel til grov uaktsomhet. Endringen medførte en innskrenkning av det strafferettslige vernet ved å kreve mer for å idømme straffeansvar. I Rt. 1961 s. 218 uttalte Høyesterett at for å ivareta lovens formål måtte simpel uaktsomhet være en tilstrekkelig skyldform.⁸⁰ Saken gjaldt riktignok dyrevennloven der det aktuelle straffebudets skyldkrav ikke var spesifisert, men poenget er fortsatt aktuelt. Formålet i dyrevfl. §§ 1 og 3 om å styrke dyrs status og beskytte dyrevelferden sikres gjennom det strafferettslige vernet. En innskrenkning av vernet samsvarer dårlig med lovens formål.

Det skal i det følgende ses nærmere på hvordan skjerpelsen av skyldkravet påvirket dyrenes beskyttelse, og departementets rettferdiggjørelse av lovendringen.

3.4.1 Lovendringens virkninger

Først, vanskeliggjør det skjerpede skyldkravet bevissituasjonen. I straffesaker er hovedregelen at enhver rimelig og fornuftig tvil skal lede til frifinnelse, og beviskravet anses strengt.⁸¹ Både

⁷⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 427.

⁷⁸ *Ibid.* s. 427.

⁷⁹ Rt. 2000 s. 1785 s. 1787.

⁸⁰ Side 220.

⁸¹ Understreket i eksempelvis HR-2019-2169-U avsnitt 29.

forsett og grov uaktsomhet er ofte utfordrende å bevise. Jo strengere skyldkrav, jo mer må bevises. Dette er særlig uheldig innenfor dyrevelferdsretten hvor det er flere utfordringer tilknyttet bevissituasjonen. Oppdagelsesrisikoen er lav, ofrene er dyr uten mulighet til å vitne eller foreta annet samarbeid og det kan være vanskeligheter knyttet til den fysiske bevisinnhenting (eksempelvis blodutredninger). Mange overtredelser skjer gjennom unnlatesehandlinger, typisk mangelfullt tilsyn og stell, hvor det kan være enda vanskeligere å identifisere holdepunkter for skyld sammenlignet med konkret voldsutøvelser.

I straffelovens forarbeider ble det fremhevet at det kan være aktuelt å kriminalisere uaktsomhet ved lovbrudd der bevissituasjonen er gjennomgående vanskelig, slik at skjult forsett kan rammes.⁸² På livsområder der «feil eller uforsiktighet kan medføre alvorlige skadefølger» kan det være «nødvendig og rimelig» med et uaktsomhetskrav.⁸³ Dyrehold er et typisk tilfelle hvor det er tale om håndtering av levende vesener, og der krenkelse ofte har seriøse følger.

For å illustrere skjerpelsens virkning hadde trolig ikke Rt. 2009 s. 1595 ledet til straffeansvar i dag. Saken omhandlet feiløring av sau og lam hvor bedriftens ledende personer hadde opptrådt uaktsomt. Skaden burde vært unngått gjennom blant annet bedre retningslinjer til de underordnede fjøsmedarbeiderne. Underinstansen i LB-2008-182170 understrekte at ved krav om grov uaktsomhet hadde ikke overtredelsen vært straffbar. Dette til tross for overtredelsens grovhet med alvorlige lidelser og ti dyr døde.

Videre er straffesaker generelt tids- og ressurskrevende og henlegges ofte dersom det er manglende bevis. Det er rapportert at i de siste 6 årene har over halvparten av dyresakene blitt henlagt, og politiet påtaler kun en begrenset del av sakene.⁸⁴ En slik etterlevelse av dyrenes vern samsvarer dårlig med lovens formål, og kan i lengden svekke dyrevfl. § 37 sin preventive effekt ved at straffetrusselen til slutt fremstår tom.

⁸² NOU 2002:4 s. 87.

⁸³ *Ibid.* s. 88.

⁸⁴ NRK (2022), <https://www.nrk.no/osloogviken/politiet-og-mattilsynet-med-nye-retningslinjer--vil-avdekke-flere-brudd-pa-dyrevelferdsloven-1.15885277?fbclid=IwAR2tE8rDqq2W7IAIItkDFNf59XqEVxFDH9OYyxuHWumHT7b-ozIaEhY8Jt0>.

Skillet mellom simpel og grov uaktsomhet trekkes lettere i teori enn praksis, og begrenset høyesterettspraksis vanskeliggjør klarleggingsprosessen. Skjerpelsen av skyldkravet påvirket overføringsverdien av tidligere rettspraksis som gjaldt simpel uaktsomhet. De fleste sakene etter lovendringen omhandler forsettlig overtredelser.⁸⁵ Når en sak først kommer opp for domstolen er det ofte tale om alvorlige dyrevelferdsbrudd der skylden ikke er det omtvistede spørsmålet.

Riktignok ble tiltalte i HR-2017-1250-A (Leo) funnet delvis skyldig i grovt uaktsomt bruk av det første strømhalsbåndet. Som dyreholder hadde tiltalte særskilt plikt til å følge med på gjeldende reguleringer og passe på at strømbruken var lovlig.⁸⁶ Det er også visse underrettsavgjørelser om grov uaktsomhet. I LF-2019-98933 ble tiltalte funnet skyldig i en grovt uaktsom voldsutøvelse mot en elg da han gjennom et mislykket avlivningsforsøk slo dyret gjentatte ganger med en biljekk. Selve avlivningsforsøket ble riktignok ansett forsettlig.⁸⁷ I THOD-2021-19657 forelå det også grov uaktsomhet. En hund var funnet med smertefulle sår rundt om på kroppen, etter å ha blitt plassert i et hundebur der det var risiko for at vannkokeren veltet over buret. Mens hunden var innesperret hadde gjerningspersonen også inntatt sterke medisiner som gjorde at han hadde manglende kontroll over seg selv.

3.4.2 Departementets begrunnelse for lovendringen

I forbindelse med lovendringens begrunnelse hadde departementet to hovedpoeng. Først mente departementet at endringen samsvarte med «nye retninger innefor strafferetten».⁸⁸ I straffelovens forarbeider heter det at det kreves god grunner for at uaktsomhet skal oppfylle skyldkravet.⁸⁹ Med tiden har det vokst frem en strengere holdning om å ikke kriminalisere handlinger mer enn nødvendig.⁹⁰ Et strengere skyldkrav harmoniserer med en slik tankegang.

⁸⁵ HR-2016-295-A (Lukas), HR-2016-2285-A (Jøa), HR-2017-1250-A (Leo) og HR-2019-1645-A om forsett. Mer om saksforholdene i 4.2.3. Stort sett forsett i underrettspraksisen og, e.g. LB-2020-174543 (kastriering av griser) og LA-2020-841 (ulovlig avlivning av hund).

⁸⁶ Understreket av lagmannsretten i LB-2016-154005, og lagt til grunn av Høyesterett.

⁸⁷ Tilsvarende delvis uaktsomhet i LF-2016-131341.

⁸⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 88.

⁸⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 424.

⁹⁰ *Ibid.* s.115.

Riktignok ble det i straffelovens forarbeider også understreket at lovgiverne står «fritt til å fastsette at også grov uaktsom eller simpel uaktsom overtredelse av et straffebud» skal straffes.⁹¹ Flere av straffelovens bestemmelser stiller kun krav om alminnelig uaktsomhet.⁹² Mer interessant er det at den videre dyrevelferdslovgivningen gjennomgående stiller et alminnelig uaktsomhetskrav.⁹³ Viltloven krever kun simpel uaktsomhet for straffeansvar etter § 56. Det samme gjelder i lakse- og innlandsfiskekloven (§ 49), hundeloven (§ 28), matloven (§ 28), havressurslova (§§ 60-63) og naturmangfoldloven (§ 75). Ut ifra et harmoni- og rimelighetssynspunkt passer det dårlig at dyrevelferdsloven fraviker denne normalen.

Departementets andre hovedpoenget var fremveksten av andre mindre inngripende sanksjonsformer.⁹⁴ Departementet mente at administrative reaksjoner kan være mer egnede og effektive i lovens håndhevelse.⁹⁵ I tråd med holdningen om å senke kriminaliseringen, kan en straffbar overtredelse «ut fra de konkrete omstendighetene» heller lede til andre reaksjonsformer.⁹⁶ I teorien er det holdt at så lenge domfelte er holdt ansvarlig gjennom en forholdsmessig inngripende reaksjon er det i utgangspunktet ikke grunn til å avise en slik sanksjonsbruk.⁹⁷

En positiv side ved slike alternative virkemidler er at tilsynsmyndighetene har en bredere erfaring og kompetanse rundt dyrevelferdsbrudd sammenlignet med politi- og domstolsapparatet. Mattilsynet er jevnlig involvert i komplekse saker, og en del av deres hovedoppgave er å håndheve dyrevelferdsloven. Videre er en straffeforfølgelse typisk tidskrevende, noe som kan være særlig uheldig i dyresakene der det vanligvis er behov umiddelbar hjelp. Administrative sanksjoner har som regel en mer effektiv saksbehandlings- og vedtakelsestid.⁹⁸ Det kan og være lettere for forvaltningen å se avgjørelsen i sammenheng med andre administrative tiltak.

⁹¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 424.

⁹² Eksempelvis strl. §§ 125, 281 og 335. Samtidig stiller flere bestemmelser krav om grov uaktsomhet, e.g. strl. §§ 185, 187, 189 og 190.

⁹³ Med unntak av akvakulturloven § 31 som krever grov uaktsomhet.

⁹⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 88.

⁹⁵ *Ibid.* s. 88

⁹⁶ *Ibid.* s. 118.

⁹⁷ Jacobsen (2017), *Kritisk juss*.

⁹⁸ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 33. Forbud mot aktiviteter omfattet av loven».

Alternative virkemidler kan være særlig hensiktsmessige dersom gjerningspersonen hadde psykiske problemer. Hvor overtredelsen var basert på manglende rasjonelle overveielser vil straff kunne mangle sin preventive effekt.⁹⁹ Som understreket av departementet vil det ofte ligge personlige forhold til grunn i alvorlige dyresaker, og straffen vil da ha «liten eller ingen effekt».¹⁰⁰ I slike tilfeller kan typisk aktivtetsforbud verne bedre der det gripes inn på en mer konkret og fremtidsrettet måte.

Imidlertid er en forutsetning for at slike sanksjoner virker effektivt at overtredere respekterer og følger avgjørelsen. En god oppfølging kan sikre etterlevelsen, men tilsynsmyndighetenes kapasitets- og ressursmangler gjør dette utfordrende.¹⁰¹ Mattilsynet har store arbeidsmengder, og i årsrapporten var det avdekket dyrevelferdsbrudd i 39 % av de 2840 dyreholdene det ble ført tilsyn hos.¹⁰²

Gjennom et slikt to-sporet-system med strafferettslige og administrative reaksjoner kan det oppstå uklarheter rundt ansvarsfordelingen og ressursbruken mellom forvaltningen og strafferettsapparatet. Forskjellen mellom simpel og grov uaktsomhet kan avgjøre hvor saken havner, og dersom forvaltningen mener saken er tilstrekkelig alvorlig og henviser den til politiet samtidig som påtalemyndighetene bestemmer at saken er for usikker til å straffeforfølge, kan den risikere å ikke få en ordentlig behandling noen av stedene. Mattilsynets har selv begrunnet det høye antall avviste saker med at de blant annet er utenfor deres forvaltningsområde og henvises til politiet.¹⁰³

Et tettere samspill mellom organene kan riktignok motarbeide uklarhetene, og Mattilsynet kom nylig med en ny retningslinje ment å forbedre samarbeidet og sikre bedre oppklaring.¹⁰⁴ Retningslinjen skal regulere hvor tidlig Mattilsynet skal varsle politiet, informasjonsdivisjonen og bevissikringsmulighetene. En tidlig inkludering av politiet kan forbedre etterforskningen,

⁹⁹ Poenget fremhevet i Andenæs (2004) s.87-88.

¹⁰⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 88.

¹⁰¹ Nærmere om Mattilsynets håndhevelsesproblematikk i del 5.2.

¹⁰² Mattilsynets årsrapport 2020 s. 5 (Det bemerkes at rapporten kun gjaldt landdyr, og ekskluderer bl.a. dyretransporter, slakterier, dyreforsøk og fisk). Ifølge tertialrapporten fra 2021 som gjelder fra 1. januar til 31. august, brøt 53 % av undersøkt dyrehold med dyrevelferdsregelverket, men siden dette ikke er en gjennomført årsrapport, ses det til årsrapporten fra 2020.

¹⁰³ Mattilsynets årsrapport 2020 s. 8.

¹⁰⁴ Mattilsynet (2022), <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/ny-retningslinje-skal-sikre-godt-samarbeid-mellom-politiet-og-mattilsynet-i-dyrevelferdssaker?publisherId=10773547&releaseId=17929187>.

og på den måten ikke bare hjelpe med ansvarsfordelingen, men også utfordringene rundt bevissituasjonen.

Drøftelsen over kommer ikke med et klart svar om endringen var korrekt eller ei. Hensikten var heller å klargjøre hvordan skyldkravets skjerpelse påvirket det strafferettslige vernet og belyse den aktuelle problematikken.

4. Straffutmålingen

Dersom straffbarhetsvilkårene er oppfylt vil den videre vurderingen bestå av hva slags straff som skal ilegges og om andre sanksjoner skal benyttes. Et sentralt trekk ved dyrevelferdsretten er bruken av alternative sanksjonsformer. Det skal redegjøres innledningsvis for aktivtetsforbud og overdragelsesgebyr hjemlet i dyrevelferdslovens kapittel III og den nærmere grensen mellom straff og forvaltningssanksjonene. I del 4.2 ses det på straffesanksjonene som følger av dyrevfl. § 37: fengsel og bot.

4.1 Administrative sanksjonsformer

Den strafferettslige reaksjonslæren har en nær sammenheng med bruken av administrative sanksjonsformer. Som redegjort i 3.2 har tilsynsmyndigheten et bredt grunnlag for å ilegge reaksjoner etter dyrevfl. §§ 30 og 32-25. I rettspraksis har særlig aktivtetsforbud blitt anvendt ved siden av straffeansvaret.¹⁰⁵

Etter dyrevfl. § 33 kan Mattilsynet vedta «nødvendige forbud mot aktiviteter» som omfattes av loven, jf. (1). Formuleringen «aktiviteter» har sammenheng med dyrevfl. § 2 som fastslår at loven gjelder «forhold som påvirker velferd hos eller respekt» for dyrene, jf. (1).¹⁰⁶

Tilsvarende forhold kan det ilegges forbud om, og kan være alt fra å «eie, holde, bruke, omsette, slakte eller stille dyr eller til å drive jakt eller fangst».¹⁰⁷ Forbudet kan gjelde en eller flere arter eller aktiviteter, og med varighet en begrenset periode eller inntil videre, jf dyrevfl. § 33 (1) 2. punktum. Siden forbudet i likhet med straff i stor grad innskrenker den enkeltes rettigheter skal ikke vedtakets utmåling være mer omfattende enn nødvendig for å ivareta formålet, både når det gjelder lengde og omfang.¹⁰⁸

Etter norsk rett er ikke aktivtetsforbud en strafferettslig reaksjon. Straff beskrives tradisjonelt som et onde staten pålegger gjerningspersonen på bakgrunn av overtredelsen med den hensikt at reaksjonen skal føles som et onde.¹⁰⁹ Siden aktivtetsforbud faller utenfor definisjonen på

¹⁰⁵ Eksempelvis i HR-2016-295-A hvor tiltalte ble idømt fengsel og et forbud mot å eie, holde eller bruke hund og andre husdyr i 5 år.

¹⁰⁶ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 33. Forbud mot aktiviteter omfattet av loven».

¹⁰⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.116.

¹⁰⁸ *Ibid.* s. 116.

¹⁰⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 77.

straff i strl. § 29, er det mulig å straffeforfølge saken selv om det er vedtatt aktivtetsforbud. Imidlertid betyr ikke det at aktivtetsforbud faller innenfor det EMK-rettslige straffebegrepet.¹¹⁰

I konvensjonspraksis er det lagt til grunn en autonom forståelse av straffebegrepet hvor sanksjonens realitet er det avgjørende. Vurderingen består av normens karakter, forholdets karakter og reaksjonens karakter og alvor.¹¹¹ Kriteriene er i utgangspunktet alternative, men det kan ses til den kumulative effekten av flere av kriteriene.¹¹² Vurderingens skjønnsmessige karakter gjør at grensdragningen vil avhenge av den konkrete sanksjonen.¹¹³

Det meste taler for at aktivtetsforbud ikke skal anses som straff etter EMK. Selv om aktivtetsforbud har et visst pønalt preg gjennom innskrenkning av handlefriheten, er ikke formålet å straffe overtredere. Reaksjonen skal gi en fremtidsrettet beskyttelse for dyrene.¹¹⁴ Dyrevfl. § 33 legger opp til en objektiv vurdering uten krav om subjektiv skyld, til forskjell fra tradisjonell straff. I Rt. 2015 s. 489 bestemte Høyesterett at aktivtetsforbudet ikke falt innenfor det EMK-rettslige straffebegrepet.¹¹⁵ En slik oppfatning har støtte i teorien.¹¹⁶

LG-2006-65225 (Vannkrandommen) illustrerer hvordan aktivtetsforbud fungerer annerledes en tradisjonell straff. I saken hadde en saueeier latt rundt 150 sauer dø av vanstell og utmagring. Det avgjørende for påleggelsen av aktivtetsforbudet var ikke handlingens grovhet og tiltaltes skyld, men overtreders fremtidige skikkethet. Lagmannsretten mente overtredelsen var en «situasjonsbestemt psykisk krise» som det var lite sannsynlig at ville oppstå igjen. Det ble derfor ikke vedtatt aktivtetsforbud til tross for alvorlige dyrevelferdsbrudd.

¹¹⁰ EMK art. 6 og art. 7 om rettferdig rettergang og straffs lovkrav, og TP 4 art. 7 om forbudet mot dobbel straffeforfølgning.

¹¹¹ EMD, Case of Engel and Others v. Netherlands, 1976.

¹¹² EMD, Case of Jussila v. Finland, 2006.

¹¹³ NOU 2003:15 s. 96.

¹¹⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.116.

¹¹⁵ Omhandlet TP 4 art. 7. Lenge lagt til grunn et samsvarende straffebegrepet i TP 4 art. 7 og art. 6 og art. 7, jf. EMDs dom i Göktan v. France, 2002. Riktignok er det argumentert for at straffebegrepet i TP 4 art. 7 i senere tid har endret seg, jf. Skoghøy (2007) *Lov og rett*, men dette er utenfor oppgavens problemstilling å vurdere nærmere.

¹¹⁶ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 33. Forbud mot aktiviteter omfattet av loven».

Videre er heller ikke overtredelsesgebyr etter dyrevfl. § 34 straff i norsk rett.¹¹⁷ Etter bestemmelsen kan tilsynsmyndighetene ilegge overtredelsesgebyr ved overtredelse av «bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven» gjort «forsettlig eller uaktsomt», jf. (1). Påbudet innebærer en betaling til statskassen, og gebyret skal stå i forhold til overtredelsens alvorlighetsgrad. Overtredelsesgebyr benyttes ved mindre alvorlige overtredelser, og var ikke ment å erstatte straff ved «gjentatte og grove overtredelser».¹¹⁸

Det er mer uklart om overtredelsesgebyr faller innenfor straffebegrepet i EMK sammenlignet med aktivtetsforbud.¹¹⁹ Høyesterett har ikke tidligere tatt stilling til spørsmålet. Det vanskelig å avgjøre reaksjonens strafferettslige karakter uten å vurdere det konkrete tilfellet, men det er flere grunner som taler for at overtredelsesgebyr bør anses som straff etter EMK.

Overtredelsesgebyr skulle, som aktivtetsforbud, være enklere og mer effektiv enn den alminnelige politi- og domstolsbehandlingen, men bakgrunnen for sanksjonsformene er i stor grad ulik.¹²⁰ Overtredelsesgebyr er ment å ha en individuell og allmennpreventiv virkning der gebyret skal påføre overtreder et onde som et signal på handlingens klanderverdighet.¹²¹ Begrunnelsen er av en klar strafferettslig karakter. I tillegg stiller dyrevfl. § 34 et subjektivt skyldkrav, som også er et tydelig tegn på straff. EMD har tidligere bestemt at blant annet bøter for trafikkovertridelser og vedtak om tilleggsatt faller innenfor EMKs straffebegrep.¹²² Reaksjonene bærer store likhetstrekk med overtredelsesgebyr ved å være økonomiske forpliktelser pålagt administrativt på bakgrunn av klanderverdighet.

Samlet taler det meste for at overtredelsesgebyr skal anses som straff etter EMK. En slik forståelse har støtte i teorien.¹²³ Det bemerkes at problemstillingen uansett i all hovedsak er teoretisk siden Mattilsynet selv har fremholdt at de ikke benytter seg av overtredelsesgebyr ved anmeldelse, nettopp for å unngå dobbeltstraff.¹²⁴

¹¹⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 84.

¹¹⁸ *Ibid.* s. 116.

¹¹⁹ EMK art. 6 og art. 7 og TP 4 art. 7.

¹²⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.116.

¹²¹ *Ibid.* s.116.

¹²² Eksempelvis Öztürk v. Germany 1984 om trafikkovertridelserbot, og A and B v. Norway 2016 om tilleggsatt.

¹²³ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 34. Overtredelsesgebyr».

¹²⁴ Riksrevisjonens rapport (2019) s. 30.

4.2 De strafferettslige reaksjonene og straffenivået i dyrevfl. § 37

Dyrevfl. § 37 inndeler den strafferettslige sanksjoneringen i to alvorlighetsgrader.¹²⁵ Det er strafferammen for ordinære overtredelser, og strafferammen for grove overtredelser. Etter valg av strafferamme må den konkrete straffen utmåles, og straffutmålingsbegrepet i vid forstand forstås som reaksjonens omfang, både i form og lengde.¹²⁶

Først skal det redegjøres for strafferammen for ordinære overtredelser. Det skal ses på valget mellom bot og fengsel, utmåling av boten og forskjellen mellom ubetinget og beting fengsel. Deretter skal det vurderes hva som ligger i «grov» overtredelse etter dyrevfl. § 37 (2) og utmålingen i slike tilfeller.

4.2.1 Strafferammen for ordinære overtredelser, jf. dyrevfl. § 37 (1)

Strafferammen for ordinære overtredelser er bot og/eller fengsel inntil 1 år, jf. dyrevfl. § 37 (1). Det påpekes at enkelte overtredelser av mindre alvorlig karakter håndteres gjennom forelegg som innebærer at straffesaken avgjøres med vedtakelse av bot i istedenfor å reise tiltale, jf. straffeprosessloven § 255.¹²⁷

Dyrevfl. § 37 (1) angir straffeformene bot og fengsel, og valget vil avhenge av sakens omstendigheter. I forarbeidene heter det at bøtstraff «i mange tilfeller», enten alene eller i kombinasjon med fengsel, er den mest hensiktsmessige straffen.¹²⁸ Det presiseres ikke hva «i mange tilfeller» tar sikte på, men en kontekstuell tolkning tilsier at forarbeidene ikke mente å oppfordre til mildere straffer i alvorlige saker.¹²⁹ Bot er utelukket ved grove overtredelser etter dyrevfl. § 37 (2), og forbrytelsens alvor blir avgjørende for valget av straffeform.

Det er fordeler og ulemper knyttet til både fengsel og bot. Fengselsstraff er kostbart for samfunnet sammenlignet med bot hvor staten heller blir betalt. Fengsel har årlige driftskostnader på rundt 1,16 millioner kr per fengselsplass i høysikkerhetsfengsel, og

¹²⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.118.

¹²⁶ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 684.

¹²⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 118.

¹²⁸ *Ibid.* s. 118

¹²⁹ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

728 000 kr per fengselsplass i lav sikkerhet.¹³⁰ Bot har en større samfunnsøkonomisk fordel, og reaksjonens økonomiske belastning er ment å virke avskrekkende, særlig dersom boten medfører tap av spesielt verdsette goder. Derimot kan boten mangle sin individualpreventive effekt dersom straffede står uten midler.¹³¹ Fangel anses å generelt ha en sterk preventiv effekt gjennom sin inngripende karakter. Straffede kan riktignok påvirkes negativt ved at fengselsstraffen kan være «sosial infamerende» og bidra til «å redusere den straffedes selvfølelse og anseelse».¹³² Fangel kan vanskeliggjøre straffedes sosiale tilpasning og skade alt fra familieliv til utdanning- og arbeidsmuligheter.

Dersom man under straffutmålingen velger bot som straffeform, er neste spørsmål botens størrelse. Lovbruddets gevinst, fare for skadevirkning og omfanget av skaden er relevante utmålingsmomenter.¹³³ Strl. § 53 regulerer ileggelse av bot og etter annet ledd skal det ses til «slike forhold som i alminnelighet tillegges vekt ved straffutmålingen». Strl. §§ 77 og 78 om skjerpende og formildende momenter i straffutmålingen er dermed av betydning. Beløpet er ment å samsvare med overtredelsens klanderverdighet. Videre skal også «lovbryterens inntekt, formue, forsørgelsesbyrde, gjeldsbyrde og andre forhold som påvirker den økonomiske evnen» vektlegges, jf. strl. § 53 (2).

Det fastsettes ingen minimums eller maksimumsgrense for botens størrelse, og det er overtreders konkrete økonomiske evne som er avgjørende. Som ellers har prevensjonshensynet betydning i utmålingsprosessen, og bøteleggelsen skal være på et beløp som virker avskrekkende.¹³⁴ Hensynet til lovbryterens økonomi kan få en underordnet rolle hvis det avgjørende formålet er å markere det straffbare forholdet.¹³⁵ Straffen skal være proporsjonal med overtredelsen.¹³⁶

Et eksempel hvor Høyesterett ila bot for dyrevelferdsbrudd var i Rt. 2009 s. 1595, riktignok gjennom foretaksstraff. I saken ble et slakteri domfelt for uaktsom feilføring av lam og sau.

¹³⁰ Kriminalomsorgen (2021), <https://www.kriminalomsorgen.no/noekkeltall-fra-kriminalomsorgen.6399908-516313.html>. Det kan også foreligge sosiale utgifter gjennom tapt arbeid fra overtreders side, jf. Bratholm (1967), *Lov og rett*.

¹³¹ Subsidiær fengselsstraff kan da bli aktuelt, jf. strl. § 55.

¹³² Bratholm (1967).

¹³³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.118.

¹³⁴ Ot.prp.nr.27 (1990-1991) s. 34.

¹³⁵ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 451.

¹³⁶ Proporsjonalitetsprinsippet er sikker rett i strafferetten.

Foretakets årlige omsetning på rundt en halv milliard kroner ble brukt som en indikator på at man stod overfor en stor og profesjonell aktør.¹³⁷ Som motargument var det tale om en situasjonsbestemt overtredelse og det forelå kun simpel uaktsomhet. Boten ble på 300 000 kr.

Rettspraksis viser at fengsel er den vanligste strafferettslige reaksjonen ved dyrevelferdsbrudd. Det er riktignok stor forskjell mellom betinget og ubetinget fengsel. Ubetinget innebærer at gjerningspersonen må sone straffen i fengsel. Ved betinget slipper man å sone så lenge man oppfyller visse betingelser. Betinget fengsel vil i realiteten kunne anses som mindre inngripende enn bøteleggelse. Den nærmere reguleringen følger av strl. §§ 34-39. Ubetinget fengselsstraff blir særlig relevant ved grove overtredelser.

4.2.2 Strafferammen for grove overtredelser, jf. dyrevfl. § 37 (2)

Etter dyrevfl. § 37 (2) straffes grove overtredelser med fengsel inntil 3 år. Ordlyden av «grov» tilsier en helhetsvurdering av overtredelsens klanderverdighet. Siden konsekvensen er fengselsstraff, må grovhetsterskelen settes nokså høyt. Overtredelsen må være så klanderverdig at andre sanksjonsformer ikke blir en tilstrekkelig reaksjon på overtredelsen.

Etter § 37 (2) 2. punktum er «overtredelsens omfang og virkninger, og graden av utvist skyld» sentralt i grovhetsvurderingen. Ordlyden av «særlig legges vekt på» tilsier at momentene ikke er uttømmende. En tydelig kategorisering av momentene er ikke nødvendig, og det avgjørende er om saksforholdet helhetlig tilsier grovhet.¹³⁸

Momentet «overtredelsens omfang» tar sikte på om krenkelsen skjedde over tid eller gjentatte ganger.¹³⁹ Antall rammede dyr kan også være relevant.¹⁴⁰ I Rt. 2009 s.1595 ble det vektlagt at overtredelsen gjaldt 85 lam og sauer der 10 mistet livet. Riktignok kan det foreligge grovhet også der kun ett dyr er mishandlet.¹⁴¹ Dyrevelferdsloven er individfokuset uten krav om flere

¹³⁷ Avsnitt 37.

¹³⁸ Etter Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 118 består vurderingen av om det foreligger «grove eller særlig skjerpene omstendigheter».

¹³⁹ *Ibid.* s.118.

¹⁴⁰ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

¹⁴¹ Eksempelvis HR-2016-295-A.

ofre, og lovens formål etter dyrevfl. § 1 tar sikte på hvert enkelte dyr og hvordan de individuelt har det.¹⁴²

I forbindelse med momentet overtredelsens «virkninger» er den fysiske og mentale smerten og skaden relevant.¹⁴³ I HR-2016-295-A understrekte førstvoterende at det ikke var avgjørende om den konkrete hunden i saken hadde en opplevelse som skapte smerte eller alvorlig frykt, men at handlemåten var *egnet* til å skape dette.¹⁴⁴ Alvorlig lidelse eller død kan alene utgjøre grovhetsgrunnlaget.¹⁴⁵ Død tar sikte på både der dyret dør av seg selv eller der han må avlives på grunn av mishandlingen.

Videre skiller momentet «graden av utvist skyld» mellom forsett og grov uaktsomhet.¹⁴⁶ Kvalifisert forsett gjennom hensikt eller overlegg taler særlig for grovhet.¹⁴⁷ Det skal også vektlegges om overtredelsen var gjennomført på en særlig smertefull måte.¹⁴⁸ Et annet skjerpene moment er om overtredelsen fortsatte etter innblanding fra tilsynsmyndighetene.¹⁴⁹

Videre er det også vektlagt at dyret var i en særlig sårbar tilstand. I LF-2005-53172 mente lagmannsretten at det var straffeskjerpene at et sykt lam ikke hadde fått den omsorgen som et sykt dyr burde få, og at tiltalte selv hadde beskrevet dyret som magert og sykt. Til tross for lammets tilstand hadde det ligget på en metallrist, uten jevnlig tilsyn.

Rettspraksis har også vektlagt overtreders økonomiske motiv. Eksempelvis ble overtreders vinningsmotiv vektlagt i Rt. 1993 s.1380. I saken hadde tiltalte forsøkt å ta livet av hunden sin med rottegift for utbetaling av forsikringspenger.¹⁵⁰ Nyere rettspraksis synes riktignok å bevege seg bort fra å generelt vektlegge overtreders motiv. I HR-2019-1645-A avviste Høyesterett vektlegging av overtreders tilsynelatende hevnmotiv. Tiltalte hadde drept to katter, hengt dem opp i et rep og sendt bilde av den ene til sin tidligere ektefelle. Forholdene

¹⁴² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 19.

¹⁴³ *Ibid.* s.118.

¹⁴⁴ Avsnitt 36.

¹⁴⁵ Rt. 2009 s. 1595 avsnitt 20.

¹⁴⁶ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.118.

¹⁴⁷ *Ibid.* s.118

¹⁴⁸ *Ibid.* s.118

¹⁴⁹ Rt. 1994 s. 1272 s. 1273.

¹⁵⁰ Side 1381.

tilsa at overtredelsen var gjort for å hevne seg på ekskonen.¹⁵¹ Høyesterett mente likevel at det var avlivningsmetoden og muligheten for lidelse som var av betydning, ikke motivet.¹⁵²

Videre har rettspraksis åpnet for å ta hensyn til sakens subjektive forhold i tiltaltes favør.¹⁵³ De formildende momentene i strl. § 78 er relevante. Riktignok understreket departementet at til tross for at dyrevelferdsbrudd ofte er knyttet til personlige problemer, vil ikke dette virke unnskyldende på alvorlig overtredelser og skal heller ikke gi et generelt grunnlag for lempeligere straffutmåling.¹⁵⁴

I HR-2019-1645-A tolket førstvoterende forarbeidene slik at det var større adgang til å vektlegge personlige forhold ved mindre alvorlige dyrevelferdsbrudd.¹⁵⁵ I saken ble tiltaltes samlivsbrudd og tvangsinnleggelse på sykehuset likevel ikke vektlagt i lys av allmennpreventive hensyn og at han hadde handlet forsettlig gjentatte ganger. Formildende forhold har begrenset vekt dersom flere av grovhetsmomentene foreligger.¹⁵⁶

4.2.3 Rettspraksis rundt dyrevfl. § 37

I forarbeidene adresserte departementet tradisjonen med å idømme betinget fengsel og de få tilfellene av ubetinget fengsel selv for svært grove overtredelser.¹⁵⁷ I 2016 skjedde det imidlertid en endring hvor Høyesterett skjerpet straffutmålingen.

I HR-2016-295-A (Lukas) ble tiltalte dømt for overtredelser av dyrevfl. §§ 12 og 14 bokstav a, jf. § 37. Domfelte hadde ulovlig avlivet hunden sin ved å ha bundet han til et betongrør og kastet han utfor en bro slik at han druknet. Høyesterett understreket at handlingens grovhet var styrende for straffutmålingen, og det ble vektlagt at tiltaltes handlemåte var egnet til å skape alvorlig frykt og smerte og at han handlet forsettlig og overlagt.¹⁵⁸ Som motargument anførte førstvoterende at det kun var tale om et dyr, og at smerten varte en relativt kort

¹⁵¹ Understreket av underinstansen i LA-2018-157920.

¹⁵² Avsnitt 25.

¹⁵³ Rt. 2009 s.1595 avsnitt 19.

¹⁵⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 88.

¹⁵⁵ Avsnitt 35.

¹⁵⁶ I HR-2016-2285-A ble tiltaltes vanskelige livssituasjon og å ha møtt veggen tillagt begrenset vekt i lys av de alvorlige dyrevelferdsbruddene der mange dyr hadde lidd og dødd, jf. avsnitt 33. Mer om saksforholdet i 4.2.3.

¹⁵⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 88.

¹⁵⁸ Avsnitt 30.

periode (3-4 minutter). Sammenlagt mente Høyesterett at ubetinget fengsel i 90 dager var passende. Avgjørelsen innebar et vendepunkt i håndhevelsen av dyrenes strafferettslige vern. Tidligere saker hadde ikke blitt straffet på tilsvarende måte.¹⁵⁹ Eksempelvis ble tiltalte i Rt. 1993 s.1380 kun idømt 21 dager ubetinget fengsel etter å ha matet valpen sin med rottegift.¹⁶⁰

I 2016 kom også HR-2016-2285-A (Jøa) som omhandlet overtredelser av dyrevfl. § 24, jf. § 37. Etter en «mental sperre» hadde tiltalte unngått å gå i fjøset med en besetning på 92 dyr i over en periode på oppimot 2 måneder. Mangelen på tilsyn og stell ledet til store lidelser og at hele besetningen døde. Førstvoterende fremholdt at det var tale om en alvorlig dyretragedie, og at straffen derfor måtte utmåles strengere enn i HR-2016-295-A.¹⁶¹ Straffen skulle bidra til å «høyne dyrs status» og på den måten virke holdningsskapende.¹⁶² Domstolen ila tiltalte en ubetinget fengselsstraff på 1 år og 8 måneder. Dette er fortsatt den høyeste utmålte straffen med hjemmel i dyrevfl. § 37.

Året senere kom HR-2017-1250-A (Leo).¹⁶³ Førstvoterende mente at til forskjell fra HR-2016-295-A og HR-2016-2285-A som gjaldt grove dyremishandlingstilfeller, hadde strømhalsbåndbruken skjedd som et ledd i hundens oppdragelse med intensjon om å gi hunden et fint liv.¹⁶⁴ Likevel hadde strømbuiken påført hunden unødige belastninger med stressituasjonen forbundet med undertrykkningen av den naturlige trangen til å bjeffe. Overtredelsen ble ikke ansett som grov, og tiltalte ble idømt 15 dager ubetinget fengsel. Fengsel ble ansett passende siden det gjaldt en forsettlig overtredelse som hadde foregått over en lengre periode.

Videre gjaldt HR-2019-1645-A også en ordinær overtredelse etter dyrevfl. § 37 (1). Gjerningspersonen hadde ulovlig avlivet to katter ved å knekke nakken deres forså å henge dem opp i et rep og brenne dem i ovnen. Saken ble karakterisert som grovere enn HR-2017-1250-A, men ikke like grov som HR-2016-295-A, og en utmåling et sted imellom var derfor passende.¹⁶⁵ Tiltalte ble idømt 45 dager ubetinget fengsel. Overtredelsen ble ikke ansett som

¹⁵⁹ Blant annet Rt. 1991 s. 360 (102-91) og Rt. 1993 s. 1380.

¹⁶⁰ Et eksempel fra underrettspraksis er LG-2005-144689 der ca. 150 griser måtte nødslaktes på grunn av alvorlig dyrevelferdsbrudd, men tiltalte ble likevel ikke dømt for mer enn 30 dager betinget fengsel og bot på 3000 kr.

¹⁶¹ HR-2016-2285-A avsnitt 32.

¹⁶² *Ibid.* avsnitt 35.

¹⁶³ Trukket frem i 3.3.1

¹⁶⁴ Avsnitt 43.

¹⁶⁵ Avsnitt 32.

grov siden lidelsen ikke var vesentlig, og avgjørelsen viser en høy grovhetsterskel. Det bemerkes riktignok at det avgjørende i grovhetsvurderingen er om tiltaltes handlemåte var *egnet* til å skape alvorlig smerte eller frykt.¹⁶⁶

Lagmannsretten hadde en annen oppfatning av saksforholdet enn Høyesterett, og mente tiltaltes handlinger oppfylte grovhetskriteriet blant annet fordi det var foretatt et forsettlig og planlagt valg av en avlivningsmetode hvor det ikke var klart grunnlag for å anta at tiltalte ville lykkes med en rask og smertefri avlivning.¹⁶⁷ Etter deres syn var handlemåten egnet til å skape både frykt og smerte. I teorien er det lagt til grunn en tilsvarende forståelse av saksforholdet.¹⁶⁸

Dette illustrerer grovhetsvurderingens skjønsmessige karakter og risikoen for ulike domstolsavgjørelser. I tråd med forsiktighetsprinsippet som ellers anvendes i dyrevelferdsloven ved uklarheter rundt lidelsesfaren, bør det utvises varsomhet med å forstå uklarheter rundt smertepotensialet i disfavør av dyrene.¹⁶⁹ Slike uklarheter kan få utslagsgivende betydning i straffutmålingen.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Understreket i HR-2016-295-A avsnitt 36.

¹⁶⁷ Etter en sakkyndig redegjørelse mente lagmannsretten at et slikt grunnlag ikke forelå, jf. LA-2018-157920.

¹⁶⁸ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

¹⁶⁹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 94.

¹⁷⁰ Til forskjell fra Høyesterett ble tiltalte i LA-2018-157920 idømt 75 dager ubetinget fengsel. I tillegg mente lagmannsretten at det burde idømmes aktivtetsforbud på 10 år, mens Høyesterett mente det ikke forelå grunnlag for dette.

5. Hvordan fungerer det strafferettslige vernet i praksis?

5.1 Nærmere om domstolens straffeutmåling

Straffetrusselen i dyrevfl. § 37 er ment å beskytte dyrenes interesser, men kan ikke alene sikre vernet. Domstolens håndhevelse av dyrevfl. § 37 blir avgjørende, og vendepunktet i 2016 kom med en tydelig forbedring. Likevel reises det spørsmål om det er grunnlag for en enda strengere straffeutmålingspraksis.

I 2001 kom strafferammens utvidelse fra 6 måneder til 1 år for alminnelige overtredelser, og fra 1 til 3 år for grove.¹⁷¹ Utvidelsens hensikt var å skape en større differensieringsmulighet der straffen enklere kunne tilpasses overtredelsens grovhet.¹⁷² Til tross viser domstolpraksisen en betraktelig mildere straffutmåling sammenlignet med den øvre strafferammen på 3 års fengsel, jf. dyrevfl. § 37 (2).¹⁷³ Det er fortsatt flere tilfeller der straffen er betinget fengsel eller ubetinget fengsel en kortere periode.¹⁷⁴ Det har også ved grove tilfeller blitt godtatt som erstatning for fengselsstraff hjemmesoning med fotlenke.¹⁷⁵

Det kom nylig en avgjørelse fra tingretten der en grisbonde ble dømt for grov overtredelse av dyrevelferdsloven på bakgrunn av mangelfullt tilsyn av 700 griser.¹⁷⁶ Dyrene levde over tid under dårlige forhold hvor tiltalte hadde foretatt flere forsettlig brudd på lov- og forskriftskrav. Mattilsynets vedtak og pålegg hadde ikke blitt fulgt opp og hans praksis vitnet om «grunnleggende mangel på omtanke og hensyn til grisenes egenverdi og velferd». Likevel ble ikke straffutmålingen på mer enn 90 dager betinget fengsel.¹⁷⁷

¹⁷¹ I dvl. § 31, og videreført i dyrevfl. § 37.

¹⁷² Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s. 3-4.

¹⁷³ I del 4.2.3.

¹⁷⁴ Eksempelvis LF-2016-131341 der lagmannsretten idømte tiltalte 30 dager betinget fengsel for uforsvarlig avlivningsforsøk på en katt der den i alt ble truffet av 13 hagleskudd og påført store smerter. I LB-2020-174543 fikk tiltalte 24 dager betinget fengsel med bot på 30 000 kr etter å ha kastret to hanngriser uten bedøvelse eller bistand av veterinær.

¹⁷⁵ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff» nevner 18-191151ENE-SOFT (dom av Sogn og fjordane tingrett) der overtredere fikk hjemmesoning etter å ha blitt funnet skyldig i mangelfullt stell etter dyrevfl. § 24.

¹⁷⁶ TVIN-2022-20938

¹⁷⁷ Blant annet vektlagt at det straffbare forholdet hadde skjedd for mer enn 1,5 år siden og at liggetiden hos påtalemyndighetene ikke var tiltaltes feil og burde kompenseres.

Reaksjonslæren bygger på at det skal idømmes en straff som er proporsjonal med overtredelsen, og straffen skal avspeile klanderverdigheten rundt overtredelsen.¹⁷⁸ Jacobsen fremholder at straffeskjerping i stor grad er preget av et proporsjonalitetssynspunkt hvor det bør ses til hvordan andre forbrytelser straffes.¹⁷⁹

5.1.1 Dyrevelferdsbrudd sammenlignet med andre forbrytelser

Forholdet mellom dyrevelferdsbrudd og andre lignende forbrytelser er sentralt i spørsmålet om det er grunnlaget for et skjerpet straffenivå. Straffelovens skadeverksbestemmelser er i den sammenheng relevante, og etter strl. § 351 (1) straffes skadeverk med bot eller fengsel inntil 1 år, og grovt skadeverk med fengsel inntil 6 år, jf. strl. § 352 (1). I Rt. 2005 s.1067 ble tiltalte idømte 90 dager ubetinget fengsel for skadeverk på inventaret på en restaurant, jf. strl. § 351.¹⁸⁰ Straffen er like høy som i HR-2016-295-A (Lukas), en sak der en hund ble på brutalt vis avlivet.

I LA-2020-841 dømte lagmannsretten overtredere til kun 45 dager ubetinget fengsel for overtredelse av dyrevfl. §§ 14 og 12 og strl. § 251 etter å ha tatt livet av en hund med rifle. Avlivningsmåten var egnet til både å skape smerte og alvorlig frykt hos hunden. Likevel ble straffen satt betraktelig lavere enn i Rt. 2005 s. 1067. Utmålingspraksisen viser et sterkere vern for løssøregjenstander sammenlignet med alvorlige brudd på dyrevfl. § 37, og samsvarer dårlig med dyrevelferdslovens ønske om å beskytte dyrevelferden og signalisere en verdiendring.

I HR-2016-295-A ble kroppskrenkelse og kroppsskade sammenlignet med avlivningen av hunden som argument for lempeligere straff i dyresaken.¹⁸¹ Strafferammen for kroppskrenkelse er etter strl. § 271 (1) bot eller fengsel inntil 1 år, og for kroppsskade fengsel inntil 6 år, jf. strl. § 273 (1). Ved grov overtredelse øker strafferammen, slik som i dyrevfl. § 37 (2). Grov kroppskrenkelse straffes med fengsel inntil 6 år, jf. strl. § 272 (1), og grov kroppsskade inntil 10 år, jf. strl. § 274 (1).

¹⁷⁸ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 605.

¹⁷⁹ Jacobsen (2017), *Kritisk juss*.

¹⁸⁰ Det bemerkes at overtredere også hadde truet betjeningen, og rettspraksis viser at mange skadeverkssaker inkluderer flere forbrytelser.

¹⁸¹ Avsnitt 39.

Flere av straffelovens grovhetsmomenter kjennetegner typiske dyrevelferdsbrudd. Blant annet skal det vektlegges om handlingen medførte «sterk smerte, skade eller død», jf. strl. § 272 (1). Videre er det sentralt om handlingen skjedde «uten foranledning og har karakter av overfall», jf. a), om den er «begått mot en forsvarsløs person», jf. b), om den har «karakter av mishandling», jf. c) eller er «forøvd ved bruk av kniv eller annet særlig farlig redskap», jf. f). Det kan argumenteres for at alle momentene forelå i eksempelvis i HR-2016-295-A.¹⁸² Dyresakene aktualiserer ofte også andre momenter, typisk at krenkelsen skjer over lengre tid eller at det er et stort antall ofre.¹⁸³ Omstendighetene rundt voldshandlingene og følgens alvor er det avgjørende i både voldsforbrytelsessakene og i dyresakene.¹⁸⁴

HR-2016-295-A trakk også en sammenligning mellom uaktsomt drap og dyresaken.¹⁸⁵ Sammenligningen kan anses problematisk gjennom de ulike skyldkravene. HR-2016-295-A, som mange andre dyrevelferdsbrudd, gjaldt en forsettlig overtredelse. Det er betydningsfulle forskjeller mellom forsett og simpel uaktsomhet.¹⁸⁶ Skyldgraden er en avgjørende del av straffeansvaret, og reaksjonen begrunnes i og bestemmes ut fra skyldprinsippet.¹⁸⁷

På bakgrunn av sammenligningen, anses førstvoterende sitt argument i HR-2016-295-A for en lempeligere straff svakt begrunnet. Sammenligningen kan heller tale for en skjerpet straffutmålingspraksis i dyrevelferdssaken.

Det er riktignok utfordrende å foreta en komparativ analyse av de ulike straffebudene og trekke klare slutninger rundt hva sammenligningen skal tilsi. Voldslovbruddene er ment å beskytte liv, helse og kroppslig integritet som grunnleggende rettsgoder.¹⁸⁸ Hensynet til individet står i sentrum, og menneskelivet er «det høyeste individuelle rettsgode».¹⁸⁹ Dyrenes interesser har en tydelig annerledes posisjon, og det må utvises varsomheten med å

¹⁸² Med unntak av bokstav f) om farlig redskap. Hunden ble av sin egen eier bundet fast og kastet utfor en bro for å drukne.

¹⁸³ Begge momenter forelå i HR-2016-2285-A der overtredelsen varte oppimot 2 måneder og 92 dyr døde.

¹⁸⁴ HR-2019-2095-A avsnitt 17 om straffeloven og HR-2019-1645-A avsnitt 21 om dyrevelferdsloven.

¹⁸⁵ Avsnitt 39.

¹⁸⁶ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 220.

¹⁸⁷ *Ibid.* 605.

¹⁸⁸ Jacobsen, Husabø, Gröning, Stranbakken (2020) s. 28.

¹⁸⁹ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 183.

sammenligne overtredelser mot mennesker og de mot dyr. Overtredelser mot mennesker anses mer klanderverdige blant annet gjennom menneskenes delte ansvar og solidaritet.

5.1.2 En avveining av ulike hensyn

Straffutmålingen er en skjønnsmessig vurdering uten mulighet for å utforme et konkret svar på hvilken straff som bør idømmes i hvert enkelttilfelle. Med forholdsmessighetsprinsippet i kjernen kan vurderingen bestå av flere ulike hensyn.¹⁹⁰

På den ene siden har reaksjonslæren vært gjennom en generell humaniseringsprosess med fokus rettet mot en strafferettskultur med mindre kriminalisering og tvang. Samfunnet ønsker å markere samfunnsverdiene på andre måter, og det er flere straffesenkende tendenser i strafferettspleien.¹⁹¹ Satsing på administrative sanksjonsformer har sine fordeler.¹⁹²

Samtidig kan det identifiseres visse straffeskjerpene tendenser innenfor strafferetten hvor dette har blitt ansett som nødvendig.¹⁹³ En streng straffutmålingspraksis blir særlig avgjørende i dyrevelferdsretten hvor det er lav oppdagelsesrisiko og betraktelig lavere anmeldelsesprosent sammenlignet med alminnelige straffesaker. Dyr er i normalt prisgitt menneskene som har ansvaret for dem.¹⁹⁴ En strengere praksis sender et signal om at dyrevelferdsbrudd er sterkt klanderverdige med alvorlige konsekvenser til følge. Det styrker straffens preventive effekt. Ved lave straffer blir ikke straffetrusselen kjent, og de som i så fall kjenner til den er klar over at de strafferettslige konsekvensene ikke er noe å frykte.¹⁹⁵ Høyesterett har ved flere anledninger understreket viktigheten av en avskrekkende og holdningsskapende straff i dyrevelferdsretten.¹⁹⁶

Nåtidens rettstilstand viser en mindre straffverdighet ved dyrevelferdsbrudd. Skjerpelse av straffenivået kan ha en moraldannende effekt som kan hjelpe å endre verdisynet og styrke dyrenes status som levende vesener. Som understreket i HR-2016-295-A er en streng straff

¹⁹⁰ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 606.

¹⁹¹ Jacobsen (2017), *Kritisk juss*.

¹⁹² Mer i del 3.4.2.

¹⁹³ Jacobsen (2017), *Kritisk juss*. Trekker frem sovevoldtekt og gjentakelsestilfeller av vinningskriminalitet.

¹⁹⁴ Understreket i HR-2016-295-A avsnitt 33.

¹⁹⁵ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 37. Straff».

¹⁹⁶ HR-2016-295-A avsnitt 32

med på å vise at dyr skal behandles med respekt.¹⁹⁷ Spørsmål om straffens faktiske moraldannende funksjon og om strafferettspleien heller viser en allerede etablert moraloppfatning er riktignok et omdiskutert tema utenfor oppgavens problemstilling å drøfte nærmere.¹⁹⁸

En strengere håndhevelse av det strafferettslige vernet vil tydelig samsvare med lovens formål etter §§ 1 og 3 om beskyttelse av dyrenes status og velferd, men domstolens straffutmåling kan ikke alltid gjenspeile lovens ønske. Ved dyrevelferdsbrudd vil hensynet til dyret stå på den ene siden og hensynet til mennesket stå på den andre, og straffutmålingen vil ikke utelukkende basere seg på hensynet til dyrevelferden.¹⁹⁹

5.2 Tilsynsmyndighetenes håndhevelse av lovens vern

En avgjørende del av det strafferettslige vernet skjer allerede før domstolsbehandlingen. Myndighetene skal forebygge, avdekke og etterforske dyrevelferdsbruddene, og det kan oppstå flere utfordringer.

Med den lave oppdagelsesrisikoen innenfor dyrevelferdsretten er avdekning ofte utfordrende. Siden dyrene selv ikke kan gi beskjed blir varsling og anmeldelse avgjørende. Etterforskningen kan også være tidskrevende med bevisinnhentingsproblemer. Siden offeret ikke er i stand til å vitne er man avhengig av å innhente dokumentasjon fra åstedet, typisk rapporter og bilder, uten at dette nødvendigvis gir et fullt bilde av saksforholdet. Det er også normalt flere organer involvert i dyresakene, med påtalemyndighetene, politiet, Mattilsynet og veterinærer. Ansvarsfordelingen kan til tider bli uklar.²⁰⁰

Opprettelsen av dyrepoliti i 2015 var ment å hjelpe med håndhevelsen. I 2018 bestemte regjeringen at dyrepoliti skulle være på plass ved alle landets politidistrikter innen 2021. Ordningen skulle fremme et tettere samarbeid mellom Mattilsynet og politiet og bedre

¹⁹⁷ Avsnitt 31.

¹⁹⁸ Busch (2002), *Tidsskrift for strafferett*.

¹⁹⁹ Rettspraksis viser at det ofte tas betraktelig hensyn til mennesket i utmålingen. Eksempelvis i LB-2020-174543 om kastreringen av griser, hvor det ble vektlagt i formildende retning at det hadde vært en noe lang saksbehandlingstid og konsekvenser saken hadde hatt for bonden. Også i TVIN-2022-20938 ble bl.a. lang liggetid tillagt formildende virkning til tross for overtredelsens grovhet.

²⁰⁰ Også om bevisituasjonen og ansvarsfordelingen i 3.4.

oppfølging av anmeldelser og mulige dyrevelferdsbrudd.²⁰¹ Riktignok er det fremholdt at ordningen enda ikke har medført synlige forbedringer.²⁰² Dyrevelferdssakene har lenge hatt lav prioritert hos politiet blant annet på grunn av myndighetenes manglende kompetanse på rettsområdet. Dyrepolitienhetene er typisk små med normalt 2-3 medarbeidere per distrikt.²⁰³ Politiet er riktignok ikke de eneste som har kapasitets-og ressursvanskeligheter der sakene blir liggende ubehandlet.

Mattilsynet har også blitt møtt med kritikk.²⁰⁴ Organets kontroll er en viktig del av dyrenes vern hvor det skal forbygges og avdekkes eventuelle dyrevelferdsbrudd. I 2020 mottok Mattilsynet 12 406 bekymringsmeldinger hvor 42,90 % ble avvist uten videre inspeksjon og oppfølging.²⁰⁵ Medregnet saker som ble avvist på grunn av at man ikke fant eier/virksomheten, mangelfulle opplysninger i bekymringsmeldingen, ikke innenfor Mattilsynets forvaltningsområde eller dublett var totalt avviste saker på 77 %.²⁰⁶ Dette er en objektivt høy prosent. Det er meldt at ved flere kontorer kan opptil 10 meldinger om samme dyrehold være utilstrekkelig for å utføre nærmere inspeksjoner, selv for grove overtredelser.²⁰⁷

Mattilsynets har over tid blitt kritisert for gjennomføringen av sine inspeksjoner, særlig at mange kontroller forhåndsvarsles og at de er overfladiske.²⁰⁸ I riksrevisjonens rapport ble det meldt at gjentatte alvorlige brudd ikke er blitt avdekket på grunn av sen oppfølging fra Mattilsynet, at det foreligger manglende opptrappende virkemiddelbruk for de alvorlige dyrevelferdsbruddene, og at det går for lang tid før Mattilsynet iverksetter aktivtetsforbud.²⁰⁹

²⁰¹ Regjeringens prosjektrapport for pilotprosjektet (2015).

²⁰² Bl.a. NRK (2022), <https://www.nrk.no/vestland/ma-legge-vekk-over-halvparten-av-dyrekrimsakene-1.15794259> og Dyrevernalliansen (2021), <https://dyrevern.no/dyrepoliti/vi-krever-et-sterkere-dyrepoliti/>.

²⁰³ Debattinnlegg i midtnorskdebatt.no (2021),

<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2021/05/11/Et-sterkere-dyrepoliti-23921148.ece>.

²⁰⁴ Tilsynsmyndighetenes manglende innblanding ble eksempelvis tatt opp i LG-2014-180426-1 der forvaltningen hadde feilet i å gripe inn med adekvate tiltak etter å ha sett faresignaler flere år i forkant gjennom flere bekymringsmeldinger. Det var ikke gjort mer enn mindre inngripende tiltak som ikke stoppet dyrevelferdsbruddene.

²⁰⁵ Mattilsynets årsrapport 2020 s. 9.

²⁰⁶ *Ibid.* s. 9

²⁰⁷ NRK (2021), <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/veterinaerer-roper-varsko-fra-innsiden-av-mattilsynet-1.15700543>.

²⁰⁸ Ellefsen (2013) s. 58. Riktignok har det etter Mattilsynets årsrapport 2020 skjedd en økning der bl.a. 87 % av tilsynstilfellene for kjæledyr var uvarslet. For svin var prosenten betraktelig lavere med kun 30 %, jf. s.12.

²⁰⁹ Riksrevisjonens rapport (2019) s. 53-55.

Det ble bl.a. klarlagt at av 39 saker om alvorlige dyrevelferdsbrudd var gjennomføringstiden fra første inspeksjon til det gjeldende vedtakelsestidspunktet om aktivtetsforbud i gjennomsnitt 7 år.²¹⁰ Riksrevisjonen rapporterte også forskjellbehandling av dyresakene.²¹¹ Varierende håndtering av like tilfeller kan skape fare for manglende rettferdig behandling.²¹²

Mattilsynet har selv vært åpne om deres ønske om å reagere så lempelig som mulig.²¹³ Oppfølging av risikodyrehold og anvendelse av de alvorligste virkemidlene hvor det bl.a. må utarbeides ulike rapporter, er ressurskrevende.²¹⁴ Mattilsynet har også vist til at flere meldinger henvises til politiet. Likevel anmeldte Mattilsynet kun 47 dyrehold i 2020.²¹⁵ Praksis viser en høy anmeldelsesterskel.²¹⁶ I en undersøkelse av dyremishandling i Oslo ble det rapportert at de anmeldte tilfellene sannsynligvis kun var en mindre del av det faktiske overtredelsestallet.²¹⁷

Manglende håndhevelse fra tilsynsmyndighetene svekker det strafferettslige vernet i dyrevfl. § 37.

5.3 Utilregnelighet som unntak for straff

Et problem rundt dyrenes strafferettslige vern knytter seg til gjerningspersonens tilregnelighet. Et grunnvilkår for straffeansvar er overtreders tilregnelighet ved gjerningstidspunktet.²¹⁸ Det er rapportert at flere dyresaker henlegges på bakgrunn av tilregnelighetstvil, og på mindre enn to år har blant annet fem voldssaker mot kjæledyr blitt henlagt på grunn av dette.²¹⁹

²¹⁰ Riksrevisjonens rapport (2019) s. 34. tidsbruk begrunnet med bl.a. at bekymringsmeldinger ikke ble fulgt opp og det ble gitt gjentatte sjanser til dyreholder, jf. s. 55.

²¹¹ Riksrevisjonens rapport (2019) om bl.a. at Mattilsynet ikke har felles retningslinjer om hvordan avdelingene skal gå frem for å risikoklassifisere dyrehold, jf. s. 20.

²¹² Ellefsen (2013) s. 64.

²¹³ Mattilsynet (2019),

https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/mattilsynets_reaksjonsformer_og_virkemidler_ved_brudd_paa_dyrevelferdsloven.2533_

²¹⁴ Riksrevisjonens rapport (2019) s.31.

²¹⁵ Mattilsynets årsrapport. s. 20.

²¹⁶ Riksrevisjonens rapport (2019) s. 43. Kun 14 av 39 dyrehold med alvorlige dyrevelferdsbrudd ble anmeldt i 2019.

²¹⁷ Larsen (2003) s. 27.

²¹⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 194.

²¹⁹ NRK (2022), https://www.nrk.no/vestland/dette-er-sakene-dyrepolitiet-ma-henlegge_-et-stort-paradoks-1.15825031?fbclid=IwAR26GjxL6cJDbwVBnUrBK33I_Uq66DSosyebFYkS7T3aUBqw5Szt7VKU1g_

Det er sikker rett at man ikke kan holdes strafferettslig ansvarlig ved utilregnelighet, og dette kan bli særlig problematisk ved dyrevelferdsbrudd. I slike situasjoner blir tilsynsmyndighetenes beskyttelse gjennom alternative reaksjoner, typisk aktivtetsforbud, avgjørende for dyrenes vern. Likevel viser Mattilsynets årsrapport et beskjedent antall av slike vedtak. Blant annet ble det kun i 18 kjæledyrshold fattet avviklingsvedtak om å holde en art.²²⁰ Det ble kun fattet aktivtetsforbud i 34 dyrehold.²²¹

Den fremtidsrettede vurderingen i dyrevfl. § 33 er skjønnsmessig og det kan være utfordrende å bedømme noens fremtidige skikkethet til dyrehold. I HR-2019-1645-A ble det ikke idømt aktivtetsforbud, til tross for at tiltalte på relativt brutalt vis hadde drept to katter. Førstvoterende begrunnet utelukkelsen med at tiltalte uansett skulle dømmes for brudd på dyrevfl. § 37 og at det ikke forelå gjentakelse.²²² I LG-2006-65225 (vannkrandommen) ble det lagt til grunn at tiltaltes problemer var en situasjonsbestemt psykisk krise som det var «lite sannsynlig» at ville oppstå igjen, og det ble derfor ikke vedtatt aktivtetsforbud. Rettspraksis viser tyne begrunnelser for å ikke ilegge slike reaksjoner.

Utilregnelighetstil gjør seg typisk gjeldende i dyresaker der gjerningspersonene ofte har ulike psykiske problemer, og skaper en usikkerhet rundt dyrenes strafferettslige vern.

²²⁰ Mattilsynets årsrapport 2020 s. 15.

²²¹ *Ibid.* s. 20, med 13 færre forbud enn året før.

²²² Avsnitt 38.

6. Forsøksdyrenes strafferettslige vern

6.1 Innledning

Selv om dyrevelferdsbrudd normalt knyttes til kjæledyr og landbruksdyr, er også forsøksdyr en dyregruppe som er sårbar for krenkelser. Så langt er det ingen domstolsavgjørelser om forsøksdyr, til tross for en lang tradisjon med dyreforsøk i Norge. Hensynet til medisinsk videreutvikling og undervisningsmuligheter har lenge dannet grunnlaget for å påføre dyr negative konsekvenser. I forarbeidene heter det at belastende dyreforsøk har karakteren av at «hensikten helliger middelet».²²³

Kravene til dyreforsøksvirksomhet har riktignok stadig blitt strengere. Dyrevfl. § 13 sitt mål var å skjerpe rettstilstanden som fulgte av dvl. §§ 20 og 22 og sikre en etisk forsvarlig bruk av dyrene.²²⁴ Begrepet «forsøk» defineres i forsøksdyrforskriften § 4 a) 1.punktum som «enhver bruk av dyr til vitenskapelige eller utdanningsmessige formål, og i medisinsk virksomhet, som kan påføre dyret smerte, frykt, varig skade eller annen belastning tilsvarende eller større enn ved å føre inn en nål etter god veterinær praksis». Ordlyden fanger opp et stort omfang av aktiviteter, og definisjonen var ment gi dyrene en utvidet beskyttelse.²²⁵

Selv om departementet fremholdt et ønske om å trappe ned dyreforsøk, viser Mattilsynets forsøksdyrrapporter det motsatte.²²⁶ I 2020 ble rundt 2,2 millioner forsøksdyr brukt.²²⁷ Forsøksdyrkomitéens årsrapport meldte at 3,5 % av forsøksdyrene i 2020 ble brukt i forsøk som kunne gi betydelig smerte, frykt eller annen belastning.²²⁸ Fisk utgjorde rundt 2 millioner av forsøksdyrtotalen.²²⁹ Til tross for fiskens mer distanserte likhet med mennesket er dyregruppen, slik som pattedyr, i stand til å føle smerte og frykt. Forsøksdyrkomiteen stilte spørsmål rundt det at fisk blir vurdert annerledes enn pattedyrsforsøk når de er underlagt

²²³ St.meld.nr.12 (2002-2003) s. 172.

²²⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 47-48.

²²⁵ *Ibid.* s. 47 understreket svakheten rundt tidligere forsøkslovgivning der enkelte dyr brukt til forsøk eller tilstøtende aktiviteter falt utenfor regelverket.

²²⁶ *Ibid.* s. 102.

²²⁷ Mattilsynets forsøksdyrrapport 2020 s. 1.

²²⁸ Forsøksdyrkomitéens årsrapport 2020 s. 6.

²²⁹ Mattilsynets forsøksdyrrapport 2020 s. 1.

samme beskyttelse etter dyrevelferdsloven og dyreforsøksforskriften.²³⁰ Situasjonen kan fremstå som urettmessig forskjellbehandling av fisken.

Videre brukes også mus, rotter, amfibier, griser, høns, sau, geit og storfe i dyreforsøk. Andre dyr allmenheten typisk holder kjært som hunder, utnyttes og. Det ble i 2020 rapportert at 201 hunder ble utsatt for forsøk, der 10 døde.²³¹ Et påpekt paradoks er hvordan det er uakseptabelt å benytte seg av mennesker for forsøk på grunn av den ofte vonde og uverdige behandlingen, mens grunnen til at dyrene er passende for forsøk er deres tydelige likhet med menneskene selv.²³²

6.2 Dyrevelferdsloven § 13

Brudd på dyrevfl. § 13 kan lede til straffeansvar etter dyrevfl. § 37. Det følger av § 13 at:

«For å kunne avle, holde, formidle, avlive eller bruke dyr til forsøk, til undervisning i annet enn alminnelig stell og håndtering, eller i medisinsk virksomhet, skal både institusjonen og den ansvarlige for den aktuelle aktiviteten ha tillatelse fra tilsynsmyndigheten.

Tillatelse etter første ledd kan ikke gis hvis formålet kan oppnås uten bruk av dyr, eller hvis dyrene kommer i fare for å bli utsatt for unødige påkjenninger og belastninger. Det skal ikke benyttes flere dyr enn nødvendig, og dyrene skal belastes minst mulig.» (min utheving)

Kravene i dyrevfl. § 13 skulle bidra til å avvikle tankegangen om at dyr er mindre verdt og kun et middel for egne motiver.²³³ De såkalte tre R-ene, replacement, reduction og refinement utgjør grunnlaget for lovbestemmelsen og forsøksdyrforskriften. Replacement handler om å utvikle og bruke metoder som ikke involverer dyr. Reduction går ut på å utnytte så få dyr som mulig, og refinement omhandler ønsket om målrettede og forbedrede forsøk.²³⁴

²³⁰ Forsøksdyrkomitéens årsrapport 2020 s. 12.

²³¹ Mattilsynets forsøksdyr rapport 2020 s. 1.

²³² Bakhus (2019) s.122 og De nasjonale forskningsetiske komiteene (2015), <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/miljo/dyr/>.

²³³ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 13. Forsøk, undervisning og medisinsk virksomhet»

²³⁴ De tre R-ene er understreket i forsøksdyrforskriftens § 9.

Når det gjelder vilkårene i dyrevfl. § 13 retter bestemmelsen seg både mot forsøksvirksomheten og myndighetene som skal gi tillatelse. Med «tilsynsmyndighetene» tas det sikte på Mattilsynet, jf. forsøksdyrforskriftens § 6. Tillatelseskravet gjelder for både selve virksomheten og den ansvarlige aktiviteten, og det skal foretas en «faglig og etisk vurdering».²³⁵ Virksomhetens kompetanse og forsøkets faktiske innhold må vurderes i lys av både en faglig og etisk standard.

Mattilsynets tillatelse vil avhenge av dyrevfl. § 13 (2).

6.2.1 Når dyreforsøk er utelukket, jf. dyrevfl. § 13 (2)

Dyreforsøket er utelukket om et av to tilfeller foreligger. Dersom «formålet kan oppnås uten bruk av dyr» eller hvis «dyrene kommer i fare for å bli utsatt for påkjenninger eller belastninger», jf. dyrevfl. § 13 (2) 1. punktum.

I begge tilfeller kreves det at det ikke brukes «flere dyr enn nødvendig» og at dyrene «belastes minst mulig», jf. dyrevfl. § 13 (2) 2. punktum. Kravet kan fremstå som mer presiserende enn av selvstendig betydning. Dersom forsøket aktualiserer et av tilfellene i 1.punktum er det nærliggende å anta at det også vil bryte med 2. punktum.

Første tilfelle om at «formålet kan oppnås uten bruk av dyr» innebærer at dersom det eksisterer alternative metoder, skal de heller brukes, jf. § 13 (2) 1. punktum. Målet er å redusere antallet forsøksdyr gjennom en kritisk holdning til dyreutnyttelsen der det ses til annen tilgjengelige data med nøye planlegging og beregning før iverksettelsen.²³⁶ Eksempler på alternative løsninger er dataprogrammer, mekaniske modeller og celle- og vevs- og organkulturer.²³⁷

Det andre utelukkede tilfellet gjelder dersom «dyrene kommer i fare for å bli utsatt for unødige påkjenninger eller belastninger», jf. § 13 (2) 1. punktum. Formuleringen samsvarer med dyrevfl. § 3, og av hensyn til lovens system og harmoni bør begrepene forstås likt. Begrepet «fare» krever ikke en bestemt inntrådt virkning, kun at muligheten eksisterer. På

²³⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 102.

²³⁶ *Ibid.* s. 102.

²³⁷ *Ibid.* s. 102.

områder med manglende kunnskap er det lagt til grunn et forsiktighetsprinsipp.²³⁸ Tvil rundt forsøkets virkninger skal komme dyret til gode.

En naturlig forståelse av «påkjenninger eller belastninger» tilsier en negativ følge gjennom handling eller unnlattelse. Både fysiske og psykiske påkjenninger omfattes.²³⁹ Ordlyden sikter til lidelsesformer også utenfor det som normalt anses som lidelse, og det skal foretas en «faglig dyrevelferdsmessig vurdering» som er «vitenskapelig basert».²⁴⁰

Typiske lidelsestilfeller skjer gjennom påføring av giftige kjemikalier eller infeksjoner, at dyret avles for å få en sykdom eller at det utsettes for negativ håndtering gjennom bl.a. sprøyteinjeksjoner.²⁴¹ Andre tilfeller kan være feilnæring, unormale temperaturer og begrensninger i utøvelsen av naturlig atferd. Dyr som lever som forsøksobjekter kan lettere lide av lite stimuli, stress og frykt, og forholdene kan lede til ulike atferdsforstyrrelser.²⁴²

En forutsetning for at forsøket utelukkes er at belastningen er «unødig», jf. dyrevfl. § 13 (2). Det avgjørende er at dyret ikke utsettes for større lidelse enn nødvendig for å oppnå formålet. Ordlyden av «unødig» legger opp til en interesseavveining med hensynet til dyrets velferd på den ene siden og formålet med forsøket på den andre. Det skal ses på «de fysiske og mentale påkjenninger dyret vil utsettes for både før, under og etter forsøket, om forsøket er samfunnsnyttig om det ved fare for smerte benyttes objektive smerteparametere og tilstrekkelig bedøvende eller smertelindrende medikamenter, og om det er gode muligheter til å trekke sikre konklusjoner».²⁴³

Det tilsiktede formålet blir sentralt i unødighetsvurderingen. Etter dyrevfl. § 13 (1) er det kun tillatt å bruke forsøksdyr i medisinsk virksomhet eller i undervisning.²⁴⁴ Formål av forretningsmessig karakter aksepteres ikke som grunnlag for dyreutnyttelsen, jf.

²³⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 94.

²³⁹ *Ibid.* s. 102.

²⁴⁰ *Ibid.* s. 94.

²⁴¹ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 13. Forsøk, undervisning og medisinsk virksomhet»

²⁴² Typisk stereotyp atferd og selvdestruktiv atferd (e.g. gnage på egen kropp), jf. Dyrevernalliansen (2021), <https://dyrevern.no/app/uploads/2019/10/forsoksdyr-faktaark.pdf> s. 4.

²⁴³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.102.

²⁴⁴ Forsøksdyrforskriften § 10 oppstiller de nærmere aksepterte formålene med det fellestrekk å gjelde en samfunnsinteresse av vitenskapelig eller medisinsk karakter.

forsøksdyrforskriften § 13.²⁴⁵ Et særtrekk ved forsøkstilfellene er at det ofte ikke er sikkert hvilke positive virkninger som vil komme av virksomheten siden forsøk typisk er ment å avdekke en usikkerhet. Større smertepåføring godtas likevel dersom virksomhetens mål er viktig.²⁴⁶ Forsøksdyrforskriften § 13 (1) setter riktignok et absolutt forbud mot å påføre dyret «alvorlig smerte, frykt eller annen belastning som forventes å bli langvarig og ikke kan lindre». I slike tilfeller er belastningen for stor til å kunne rettferdiggjøres.

Avhjelpende tiltak for å minske belastningen kan være forbedringer rundt oppstallingsforholdene, som tilstrekkelig plass, lys og mulighet til å kunne bevege seg ordentlig.²⁴⁷ Videre kan belastningene begrenses gjennom medikamentell lindring. Forsøksforskriftens § 14 regulerer bruken av bedøvelse og smertebehandling, og ved store smerter er det påbudt med bruk så fremt dette ikke anses uhensiktsmessig. Det skal tas hensyn til om bedøvelsen vil medføre for dyret «en større belastning enn selve forsøket» og om bedøvelsen er «uforenlig med forsøkets formål», jf. a) og b).

6.3 Ansvarshavende

Videre stilles det krav om ansvarlig personale i forsøksdyrvirksomheten, jf. forsøksdyrforskriften § 5 (3). Det må spesifiseres hvem som «har det nærmeste lederansvaret for å sikre etterlevelse av denne forskriften», jf. a), hvem som «skal ha særskilt kontrollansvar etter § 25», jf. b), og hvem som er «navngitt veterinær eller fiskehelsebiolog», jf. c). I Norge er det i dag 83 forsøksdyravdelinger der det utføres forsøk.²⁴⁸ Med unntak av ville dyr i felt, skal dyreforsøk utføres ved en av disse avdelingene.²⁴⁹

Siden dyreforsøksvirksomhet vanligvis involverer flere personer, kan det være utfordrende å påvise skyld, og i slike tilfeller kan foretaksstraff være en hensiktsmessig strafferettslig reaksjon.

²⁴⁵ Fastslår at det er forbudt «å bruke dyr i forsøk med kosmetikk» i tråd med forskrift 8. april 2013 nr. 391 om kosmetikk og kroppspfleieprodukter.

²⁴⁶ Stenevik og Medjell (digitalutgave à jour 2021) «§ 13. Forsøk, undervisning og medisinsk virksomhet».

²⁴⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 102.

²⁴⁸ Forsøksdyrkomitéen (2020), <https://www.forsoksdyrkomiteen.no/bruk-av-forsoksdyr-i-norge/>.

²⁴⁹ Forsøksdyrforskriften § 12 om lokalisering

6.4 Foretaksstraff

Foretaksstraff reguleres av strl. §§ 27 og 28. Bakgrunnen for sanksjonsformen var å øke straffebestemmelsenes preventive effekt og skjerpe foretakenes aktsomhet.²⁵⁰ Foretaksstraff kan være en rimelig reaksjon når det er foretakets egen aktivitet som ledet til overtredelsen, og ofte er det nettopp foretaket som dro fordel av overtredelsen.²⁵¹ Straffeformen er også praktisk der overtredelsen er forårsaket av flere mindre feil som samlet kan anses uaktsomt uten at feilene isolert hadde vært tilstrekkelig for straffeansvar mot enkeltpersonene.²⁵²

Dersom vilkårene i strl. § 27 er oppfylt, kan det idømmes foretaksstraff for brudd på dyrevfl. § 13 eller forsøksdyrforskriften. Begrepet «foretak» defineres som «selskap, samvirkeforetak, forening eller annen sammenslutning, enkeltpersonforetak, stiftelse, bo eller offentlig virksomhet», og kan omfatte flere ulike forsøksvirksomheter, jf. strl. § 27 (2).

Det følger av strl. § 27 (1) at:

«Når et straffebud er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak, kan foretaket straffes. Det gjelder selv om ingen enkeltperson har utvist skyld eller har skyldevne etter § 20». (min utheving)

Først, må overtredelsen knytte seg til noen som «handlet på vegne av» foretaket. Ordlyden tilsier et tilknytningskrav. Vedkommende må ha en formell eller personell tilknytning til foretaket, og handlingen må ha en funksjonell tilknytning til foretaket og dets virksomhet.²⁵³

Videre stilles det ikke krav om subjektiv skyld etter ordlyden i strl. § 27 (1) 2. punktum. En slik forståelse har støtte i forarbeidene som beskriver foretaksstraff som et objektivt straffeansvar med unntak av hendelig uhell eller force majeure.²⁵⁴ Imidlertid foretaksstraff mangel på skyldkrav vært et omdiskutert tema. I juridisk teori er det holdt at når foretak i seg selv ikke kan utvise skyld, burde det heller ikke kunne gjøres straffeansvarlig.²⁵⁵

²⁵⁰ Ot.prp.nr.27 (1990-1991) s.6.

²⁵¹ *Ibid.* 6. Fordel gjennom e.g. raske og upresise rutiner eller billige oppstallingsforhold.

²⁵² *Ibid.* s. 7.

²⁵³ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 755.

²⁵⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 242.

²⁵⁵ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 746-747.

I 2021 kom Høyesterett med en avgjørelse som endret forståelsen av skyldkravet.²⁵⁶ Førstvoterende bestemte at strl. § 27 (1) sin ordlyd og forarbeidenes definisjon av skyldkravet var uforenlig med straffebegrepet i EMK art. 6 nr. 2 og art. 7. EMDs uttalelser tilsa krav om subjektiv skyld for å kunne ilegge straff.²⁵⁷ For å eliminere motstriden med EMK innfortolket derfor Høyesterett et uaktsomhetskrav i strl. § 27. Det ble i saken idømt foretaksstraff på bakgrunn av styrelederens uaktsomhet.

I tråd med strl. § 27 (1) «kan» foretaket straffes, og domstolen har frihet til å bestemme at foretaksstraffen ikke skal idømmes selv om vilkårene i strl. § 27 er oppfylt.²⁵⁸ Strl. § 28 fastslår sentrale momenter for den nærmere vurderingen. Vurderingsfriheten er en grunnleggende forskjell fra straffeansvaret for enkeltpersoner der det heller kreves særskilt grunnlag for å frifinne dersom vilkårene for straff er oppfylt.²⁵⁹

Foretaksstraff utmåles typisk som bot, men domstolen kan også frata foretaket retten til å utøve virksomheten eller forby utøvelsen i visse former og ilegge inndragning, jf. strl. § 27 (3). Det er enda ingen domstolsavgjørelser om foretaksstraff mot forsøksdyrsvirksomhet, men Rt. 2009 s. 1595 er et eksempel på foretaksstraff ved dyrevelferdsbrudd.²⁶⁰ Mer nylig ble et oppdrettsselskap i HR-2016-2507-A ilagt foretaksstraff. Årsaken var uriktig rapportering av lakselus og massedød av fisken på grunn av håndteringen. Ved straffutmålingen var det sentralt at saken gjaldt miljøkriminalitet som i senere tid er straffet strengere både i lovgivning og rettspraksis.²⁶¹ Boten ble på 6 millioner kroner i lys av forholdenes alvor, allmennpreventive hensyn og selskapets økonomi. I 2014 og 2015 hadde foretaket en omsetning på 133 og 187 millioner og årsresultat på 20 og 16 millioner kr, og boten ble utmålt til ca. 1/3 av årsresultatet.

²⁵⁶ HR-2021-797-A.

²⁵⁷ EMD, *Sud Fondi srl and Others v. Italy* 2009.

²⁵⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 239.

²⁵⁹ Matningsdal (digitalutgave à jour 2022) «§ 27. Straff for foretak».

²⁶⁰ Nevnt under 4.2.1 om utmåling av bøtestraff.

²⁶¹ Avsnitt 40.

6.5 Forsøksdyrenes vern i praksis

Rettspraksisen gir begrenset veiledning i klarleggingen av forsøksdyrenes strafferettslige vern. Det foreligger ingen domstolsavgjørelser om straffeansvar for overtredelse av dyrevfl. § 13 eller den tidligere forsøksbestemmelsen dvl. § 21.

Riktignok ble dvl. § 21 nevnt i TSTAV-2009-127235 som omhandlet krenkelse av dvl. § 31, jf. § 2 og viltloven. Saken gjaldt et oppsatt sperrenett rundt overtrederes oppdrettsanlegg der ærfugler satt seg fast og druknet. Flertallet la til grunn at forsøket om inngjerdingen ikke var en avtale mellom tiltalte og myndighetene, men at aktiviteten heller ikke var skjult. Tingretten uttalte at «det ble ikke avklart om tiltaltes forsøk med bruk av sperrenett, versjon nr. 1, falt inn under dyrevernloven § 21», men loven ga tiltalte plikt «som han etter eget initiativ og vurdering måtte følge». Det ble ikke sagt mer om dvl. § 21 eller det eventuelle dyreforsøket.

Sammendragene fra Mattilsynets godkjente dyreforsøkssøknader kan være relevante.²⁶² Noen av forsøkssammendragene har etterfølgende evaluering, påkrevd etter Mattilsynets instruks § 13 ved betydelig belastende forsøk.²⁶³ Imidlertid er rapportene kortfattede og presiserer i liten grad hva godkjennelsesvurderingen innbefatter. I et eksempel om produktokumentasjon for vaksiner på fisk nøyer Mattilsynet seg med å henvise til den forsøksansvarliges uttalelser om at «forsøksdesignet vurderes kontinuerlig» og at «metodene som ble benyttet var hensiktsmessige», uten videre begrunnelse eller vurdering. Dette til tross for forsøkets klassifisering som «betydelig belastende».²⁶⁴

Klargjøring av forsøksdyrenes vern er utfordrende, og det kan stilles spørsmål til om årsaken er et fravær av overtredelser mot forsøksdyr eller en utilstrekkelig håndhevelse av det rettslige vernet slik at overtredelser verken avdekkes eller stanses.

²⁶² Mattilsynet (2019), https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/forsoksdyr/forsoksdysoknader/.

²⁶³ Mattilsynet (2015), <https://norecopa.no/media/6332/endelig-instruks-for-forsoksdyrforvaltningen.pdf>. I tråd med EU-direktivet 2010/63/EU.

²⁶⁴ Søknad (12. oktober 2018), under «etterevaluering» (ukjent dato for etterevalueringen), https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/forsoksdyr/forsoksdysoknader/forsknings_og_utvikling/forsok_med_patogen_k_20182020.33481. Ble totalt brukt 3519 fisk hvor 859 falt innenfor belastningsgraden «betydelig».

Et problem rundt etterlevelsen av forsøksdyrvernet kan oppstå allerede ved planleggingen av forsøket. Et viktig bidrag for å unngå unødvendige eller særlig belastende forsøk skjer gjennom forsikringen om at ingen har gjort tilsvarende forsøk eller at det er andre mer skånsomme metoder. Som utgangspunktet er Mattilsynet underlagt offentlighetsprinsippet og saksdokumenter skal være allment tilgjengelige, men gjennom forvaltningsloven § 13 (1) nr. 2 kan det gjøres unntak fra dette. Etter bestemmelsen kan opplysninger holdes tilbake av konkurransemessige hensyn, og ordlyden har et bredt virkeområde. Dette kan føre til at søknader og andre relevante dokumenter gjøres utilgjengelige, og vanskeliggjør planleggingsfasen.

Videre gjør hemmeligholdet at allmenheten selv ikke får vurdert forholdene rundt forsøksvirksomheten, og muligheten til å oppdage overtredelser begrenses. De ansvarlige rapporterer normalt ikke sin egen virksomhet, og Mattilsynets inspeksjoner blir avgjørende. Mattilsynets instruks § 12 (1) understreker at Mattilsynet «regelmessig» skal inspisere alle oppdrettere, formidlere, brukere og deres lokaler.²⁶⁵ Etter EU-direktivet skal det foretas inspeksjon av minst 1/3 av dyreforsøkene årlig.²⁶⁶

Likevel ble det i 2013 meldt at Mattilsynet planla å foreta et begrenset antall årlige inspeksjoner, der kun syv av rundt 800 dyreforsøk skulle inspiseres.²⁶⁷ En slik etterlevelse av reglementet strider med EU regelverket og er en klar trussel mot forsøksdyrenes vern. Påstanden kom riktignok i 2013, men nærmere tall om foretatte inspeksjoner er ikke offentlig publisert. Forsøksdyrutvalgets rapporter var mer utfyllende enn Mattilsynets, bl.a. informeres det om 8 utførte inspeksjoner hvor to av dem var uanmeldte i 2013.²⁶⁸ Riktignok dersom det er en slik praksis som er videreført, tilsier det en lite betryggende håndhevelse av dyrevelferdslovens vern.

En måte å styrke forsøksdyrenes strafferettslige vern på er gjennom økt kunnskap om de ulike dyreartene og smertelindring. Utarbeidelse av en kunnskapsbase som inneholder blant annet normale verdier og sykdommer og artsspesifikke retningslinjer, kan spesifisere potensielle

²⁶⁵ Mattilsynet (2015), <https://norecopa.no/media/6332/endelig-instruks-for-forsoksdyrforvaltningen.pdf>.

²⁶⁶ Direktiv 2010/63/EU art. 34 nr. 3.

²⁶⁷ Normansen (2013), <https://www.uniforum.uio.no/nyheter/2013/01/universitetene-fillerister-forskrift.html>.

²⁶⁸ Forsøksutvalgets årsrapport 2013 s. 3. Forsøksdyrutvalget hadde tidligere ansvaret for dyreforsøk, men ble i tråd med forsøksdyrforskriften lagt ned i 2015 da Mattilsynet tok over hele prosessen.

ulempen og fordelene ved dyreforsøket og minske rommet for skjønsmessige interesseavveiiinger som dyrevelferdsloven åpner for.²⁶⁹ I 2007 ble Norecopa stiftet, en plattform ment å fremme de 3 R-ene.²⁷⁰ Likevel er Norge det siste skandinaviske landet uten et uavhengig 3R-senter for alternativer til dyreforsøk.²⁷¹ Dette til tross for det høye antallet forsøksdyr sammenlignet med resten av Europa.²⁷²

²⁶⁹ Eksempelvis det vage begrepet «unødig» i dyrevfl. § 13 (2). En slik kunnskapsbase ble foreslått i Norges forskningsråd *Rapport fra styringsgruppen for dyrevelferd* (2005) s. 227.

²⁷⁰ Norecopa (2022), https://norecopa.no/no/om-norecopa_

²⁷¹ Forsøksdyrkomitéens årsrapport 2020 s. 11.

²⁷² EUs rapport om “the statistics on the use of animals for scientific purposes” (2021) viser at av EUs 28 medlemsland og Norge var Norge den fjerde største brukeren av dyreforsøk i 2018.

7. Avsluttende betraktninger

Dyrevfl. § 37 viser et sterkere strafferettslig vern i dag enn tidligere, men det er fortsatt flere utfordringer knyttet til både håndhevelsen av de strafferettslige sanksjonene og de administrative sanksjonene. Begge sanksjonsformer utgjør en sentral del av dyrenes rettslige beskyttelse. Virkemidler som aktivtetsforbud kan fungere ikke bare som et supplement for straffeansvar, men som et selvstendig virkemiddel for å forebygge strafferettslige overtredelser. Ønsket om å redusere strafferettens kriminalisering svekker i utgangspunktet det strafferettslige vernet, men en målbevisst satsing på de administrative reaksjonene kan på sin egen måte ivareta lovens formål etter dyrevfl. §§ 1 og 3, og sikre dyrene et effektivt vern.

Med blick mot domstolens håndhevelse av dyrevfl. § 37, er et avgjørende spørsmål hvor tungt dyrenes interesser faktisk veier når menneskers interesser står på andre siden.

Forsøksdyrtilfellene viser interessekonflikten der lidelsespåføring rettferdiggjøres. I 2013 avviste forsøksdyrutvalget kun 13 % av de behandlede forsøkssøknadene.²⁷³ Hensynet til god dyrevelferd og respekt for dyrene får ulik betydning avhengig av dyreutnyttelsens verdi.

Økt fokus rundt dyrs status og beskyttelse har vært med på å forbedre dyrenes rettslige vern og skjerpet straffutmålingspraksisen etter dyrevfl. § 37. Holdningene rundt dyrenes verdi er fortsatt i utvikling, og en effektiv etterlevelse av dyrevelferdslovens vern forutsetter at håndhevelsen følger utviklingen.²⁷⁴

²⁷³ Forsøksutvalgets årsrapport fra 2013. Ansvarshavende i forsøksdyravdelinger godkjente i tillegg 599 søknader, uten at det står et antall på avviste saker. Manglende oppdaterte kilder skaper uklarheter rundt hva tallene er i dag.

²⁷⁴ Dyrevelferdsbegrepet som er ment å utvikle seg med tiden, jf. Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 19.

8. Kilde- og litteraturliste

8.1 Lovgivning

8.1.1 Norske lover

Grunnloven (Grl)	Lov 17. mai 1814 om Kongeriket Norges Grunnlov.
Straffeloven 1902	Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10.
Dyrevernloven 1935	Lov 7. juni 1935 nr. 13 om dyrevern.
Forvaltningsloven (Fvl)	Lov 10. oktober 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker.
Dyrevernloven (Dvl)	Lov 20. desember 1974 nr. 74 om dyrevern.
Straffeprosessloven (Strpl)	Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22.mai 1981 nr. 25.
Viltloven	Lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt.
Lakse-og innlandsfiskeloven	Lov 15. mai 1992 nr. 47 om laksefisk og innlandsfisk m.v.
EØS-loven	Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v.

Menneskerettsloven (Mrl)	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
Dyrehelsepersonelloven	Lov 15.juni 2001 nr. 75 om veterinærer og annet dyrehelsepersonell.
Hundeloven	Lov 4.juli 2003 nr. 74 om hundehold.
Matloven	Lov 19.desember 2003 om matproduksjon og mattrygghet m.v
Akvakulturloven	Lov 17.juni 2005 nr. 79 om akvakultur.
Straffeloven 2005 (Strl)	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.
Havressurslova	Lov 6.juni 2008 nr. 37 om forvaltning av viltlevende marine ressursar
Naturmangfoldloven	Lov 19.juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold.
Dyrevelferdsloven 2009 (Dyrevfl)	Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd.

8.1.2 Konvensjoner

EMK	Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettighetskonvensjon).
-----	---

EU-direktiv 2010/63/EU

Europaparlamentet-og rådsdirektiv
2010/63/EU av 22. September 2010 om
beskyttelse av dyr brukt til vitenskapelige
formål

8.1.3 Forskrifter

Kosmetikkforskriften

Forskrift 8. april 2013 nr. 391 om
kosmetikk og kroppspfleieprodukter.

Forsøksdyrforskriften

Forskrift 18. juni 2015 nr. 761 om bruk av
dyr i forsøk

8.2 Forarbeider

Ot.prp.nr. 27 (1990-1991) *Om lov om endringer i straffeloven m.m. (straffeansvar for foretak)*

Ot.prp.nr. 68 (1999-2000) *Om endringer i lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyrevern*

St.meld. nr. 12 (2002-2004) *Om dyrehold og dyrevelferd*

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) *Om lov om straff*

NOU 2003:15 *Fra bot til bedring – Et mer nyansert og effektivt sanksjonssystem med mindre bruk av straff*

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20.mai 2005 nr. 28*

Ot.prp. nr.15 (2008-2009) *Om lov om dyrevelferd*

NOU 2002:4 *Ny straffelov – Straffelovkommisjonens delutredning VII*

8.3 Rettspraksis

8.3.1 Nasjonal

Underrett

THOD-2021-19657

TVIN-2022-20938

LE-1999-306 (Pelsdyrdommen)

LG-2005-144689

LF-2005-53172

LG-2006-65225 (Vannkrandommen)

LB-2008-182170

LG-2014-180426-1

LF-2016-131341

LB-2016-154005

LA-2018-157920

LF-2019-98933

LA-2020-841

LB-2020-174543

LF-2021-154111

Høyesterett

Rt. 1961 s. 218

Rt. 1963 s. 769

Rt. 1975 s. 314

Rt. 1990 s. 1270

Rt. 1990 s. 562

Rt. 1990 s. 975 (342-390)

Rt.1991 s. 360 (102-91)

Rt. 1991 s. 2

Rt. 1992 s. 330

Rt. 1993 s. 1380
Rt. 1994 s. 1272
Rt. 2000 s. 1785
Rt. 2002 s. 835
Rt. 2005 s. 1067
Rt. 2005 s. 833
Rt. 2005 s. 38
Rt. 2009 s. 1595
Rt. 2011 s. 1104
Rt. 2015 s. 489
Rt. 2015 s. 1049
HR-2016-295-A (Lukas-dommen)
HR-2016-2285-A (Jøa-dommen)
HR-2016-2507-A
HR-2017-1250-A (Leo-dommen)
HR-2017-1245-A
HR-2019-1645-A
HR-2019-2095-A
HR-2019-509-A
HR-2019-2169-u
HR-2020-2019-A
HR-2020-955-A
HR-2021-797-A

8.3.2 Internasjonal

EMDs dom (8. juni 1976) *Case of Engel and Others v. Netherlands* (sak 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72).

EMDs dom (23. oktober 1984) *Öztürk v. Germany* (sak 8544/79)

EMDs dom (2. oktober 2002) *Case of Göktan v. France* (sak 33402/96)

EMDs dom (23. november 2006) *Case of Jussila v. Finland* (sak 73053/01)

EMDs dom (20. januar 2009) *Sud Fondi srl and Others v. Italy* (sak 75909/01)

EMDs dom (15. novemeber 2016) *Case of A and B v. Norway* (sak 24130/11 og 29758/11)

8.4 Litteratur

Andenæs, J, *Alminnelig strafferett*, 5.utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Universitetsforlaget 2004

Bakhus, Vegard Bø, *Dyrevelferdsrett*, 1.utgave, Fagbokforlaget 2019

Ellefsen, Rune, *Med lov til å pine, om bruk og beskyttelse av dyr*, Inspirator forlag 2013

Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff- en systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2.utgave, Fagbokforlaget 2019

Jacobsen, Jørn, Erling Johannes Husabø, Linda Gröning, Asbjørn Strandbakken, *Forbrytelser i utvalg*, 1.utgave, Fagbokforlaget 2020

Larsen, Guri, *Dyreverv eller samfunnsvern? Dyremishandling som lovbrudd og lovlydig handling*, 1.utgave, Fagbokforlaget 2003

Matningsdal, Magnus, *Straffeloven 2005, Lovkommentar* (digitalutgave à jour per 1. januar 2022), (sist besøkt 5.mai 2022)

Stenevik, Inger Helen & Cecilie M. Mejdell, *Dyrevelferdsloven 2009, Lovkommentar* (digitalutgave à jour per 6. november 2021), (sist besøkt 5.mai 2022)

8.5 Artikler

Bratholm. Anders, «Bør adgangen til å anvende bøtestraff utvides?», *Lov og rett*, 1967, s. 193-216

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e783f794237d44688a0f6cc4829acfde/prosjektrapport-pilotprosjekt-dyrekrim-i-sor-trondelag-.pdf>

Mattilsynet, *Bruk av dyr i forsøk i 2020*, mattilsynet.no (2021),
https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/forsoksdyr/bruk_av_dyr_i_forsok_i_2020.42967/binary/Bruk%20av%20dyr%20i%20fors%C3%B8k%20i%202020

Forsøksdyrutvalget, *Årsrapport 2013*, norecopa.no, 13. februar 2013,
<https://norecopa.no/media/7312/fdu2013.pdf>

Forsøksdyrkomiteén, *Årsrapport 2020*, forsoksdyrkomiteen.no, 20. mai 2021,
<https://www.forsoksdyrkomiteen.no/wp-content/uploads/2021/06/Arssrapport-2020-ENDELIG.pdf>

Norges forskningsråd, *Forskningsbehov innen dyrevelferd i Norge. Rapport fra styringsgruppen for dyrevelferd*, forskningsradet.no (2005),
<https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/1108644079320.pdf>

Riksrevisjonen, *Riksrevisjonsrapport om myndighetenes innsats mot alvorlige brudd på dyrevelferdsloven i landbruket*, riksrevisjonen.no (september 2019),
<https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/no-2019-2020/dyrevelferd.pdf>

European Commission, *Summary Report on the statistics on the use of animals for scientific purposes in the Member States of the European Union and Norway in 2018*, 14. juli 2021,
https://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/pdf/SWD_part_C.PDF

8.7 Nettsider

NRK (skrevet av Synne L. Hafsaas), «Valpen (10 uker) ble knivstukket, men eieren kan ikke straffes: - Et stort paradoks», 2.februar 2022, https://www.nrk.no/vestland/dette-er-sakene-dyrepolitiet-ma-henlegge_-_et-stort-paradoks-

1.15825031?fbclid=IwAR26GjxL6cJDbwVBnUrBK33I_Uq66DSosyebFYkS7T3aUBqw5Szt
n7VKU1g (sist besøkt 4.april 2022)

NRK (skrevet av Jonas Karslen og Caroline B. Tolfsen), «Lovbrudd mot dyr: Nå lover politiet og Mattilsynet bedre samarbeid», 21. mars 2022, https://www.nrk.no/osloogviken/politiet-og-mattilsynet-med-nye-retningslinjer-_vil-avdekke-flere-brudd-pa-dyrevelferdsloven-1.15885277?fbclid=IwAR2tE8rDqq2W7IAIltkDFNf59XqEVxFDH9OYyxuHWumHT7b-ozIaEhY8Jt0, (sist besøkt 4. april 2022)

NRK (skrevet av Mads N. Støstad), «De vet om dyr som lider. Og må lukke øynene», 23. oktober 2021, <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/veterinaerer-roper-varsko-fra-innsiden-av-mattilsynet-1.15700543> (sist besøkt 20 april 2022)

NRK (skrevet av Astrid S. Korsvoll), «Må legge vekk halvparten av dyrekrimsakene», 17.januar 2022, <https://www.nrk.no/vestland/ma-legge-vekk-over-halvparten-av-dyrekrimsakene-1.15794259> (sist besøkt 20.april 2022)

Mattilsynet, «Mattilsynets reaksjonsformer og virkemidler ved brudd på dyrevelferdsloven», sist endret 4.juni 2019, https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/mattilsynets_reaksjonsformer_og_virkemidler_ved_brudd_paa_dyrevelferdsloven.2533 (sist besøkt 20. april 2022)

Mattilsynet, «Sammendrag fra godkjente søknader», sist endret 29.april 2020, https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/forsoksdyr/forsoksdysoknader/ (sist besøkt 26.april 2022)

Mattilsynet, «Forsøksdyr: Forsknings-og utviklingsforsøk med patogen K (2018-2020)», 12. oktober 2018, https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/forsoksdyr/forsoksdysoknader/forsknings_og_utviklingsforsok_med_patogen_k_20182020.33481 (sist besøkt 27.april 2022)

Mattilsynet, «Ny retningslinje skal sikre godt samarbeid mellom politiet og Mattilsynet i dyrevelferdssaker», 23. mars 2022, <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/ny->

retningslinje-skal-sikre-godt-samarbeid-mellom-politiet-og-mattilsynet-i-dyrevelferdssaker?publisherId=10773547&releaseId=17929187 (sist besøkt 28. april 2022)

Mattilsynet, «Mattilsynets forvaltning av forsøksdyrforskriften – Instruks», 30. juni 2015, <https://norecopa.no/media/6332/endelig-instruks-for-forsoksdyrforvaltningen.pdf>

Mattilsynet, «Klagevedtak om akvakultur», 10.januar 2022, https://www.mattilsynet.no/fisk_og_akvakultur/akvakultur/klagevedtak_om_akvakultur/, (sist besøkt 1. mai 2022)

Dyrevernalliansen, «Vi krever et sterkere dyrepoliti», 3.mai 2021, <https://dyrevern.no/dyrepoliti/vi-krever-et-sterkere-dyrepoliti/> (sist besøkt 2.mars 2022)

De nasjonale forskningsetiske komiteene (skrevet av Adrian Smith), «Dyreforsøk», 27.juli 2015, <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/miljo/dyr/> (sist besøkt 24.april 2022)

Norecopa, «Om Norecopa», oppdatert 17.mars 2022, <https://norecopa.no/no/om-norecopa> (sist besøkt 1.mai 2022)

Prof. Marc Bekoff (oversatt av Elisabeth Frammer), «Dyrs følelser teller», *dyrsrettigheter.no*, 1.august 2007, <https://www.dyrsrettigheter.no/rettsvern/dyrs-f%C3%B8lelser-teller/>, (sist besøkt 1. Mai 2022)

Sølvi Waterloo Normannsen i Universitetsavisa, «Forskning-Norge fillerister ny forskrift om forsøksdyr», 16. januar 2016, <https://www.uniforum.uio.no/nyheter/2013/01/universitetene-fillerister-forskrift.html> (sist besøkt 27.april 2022)

Animal humane society, «The Five Freedoms for animals», u.å., <https://www.animalhumanesociety.org/health/five-freedoms-animals>, (sist besøkt 1. mai 2022)

Kriminalomsorgen, «Nøkkeltall fra kriminalomsorgen», oppdatert 4. august 2021, <https://www.kriminalomsorgen.no/noekkeltall-fra-kriminalomsorgen.6399908-516313.html>, (sist besøkt 1. mai 2022)

Christian Danielsen, «Et sterkere dyrepoliti», 11.mai 2021,
<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2021/05/11/Et-sterkere-dyrepoliti-23921148.ece>, (sist besøkt 1. mai 2022)

Dyrevernalliansen, «Fakta om forsøksdyr og dyreforsøk i laboratorium», 20. januar 2021,
<https://dyrevern.no/app/uploads/2019/10/forsoksdyr-faktaark.pdf> (sist besøkt 7. mai 2022)